

บทที่ 3

กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน

กล่าวนำ

เนื่องจากกลุ่ม หมายถึง มวลชนที่มารวมกันเพราะมีกิจกรรมที่มีจุดหมายร่วมกัน และปัจเจกชนแต่ละคนจะใช้กลุ่มเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจ กลุ่มทุกกลุ่มจะมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยสาเหตุนี้การรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน จึงก่อกำเนิดขึ้นมาจากการมีจุดหมายเดียวกันก็คือ การปกป้องผลประโยชน์ของกลุ่มเกษตรกรรายย่อย

จากการศึกษาพบว่าสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ได้ก่อกำเนิดมาจากกลุ่มคนจำนวนหนึ่ง ซึ่งมาจากหลายสาขาด้านการเกษตร และเป็นกลุ่มเกษตรกรที่ประสบปัญหา จากการทำกรเกษตรรายย่อย ทั้งหลายการรวมกลุ่มในครั้งแรก นั่นก็คือการต่อสู้เพื่อค้ำพระราชบัญญัติสหภาพการเกษตรแห่งชาติ ซึ่งมีสาระสำคัญที่ทำให้ลายการอยู่ร่วมกันของกลุ่มเกษตรกรรายย่อยและส่งเสริมรูปแบบของเกษตรกรรายใหญ่ในรูปแบบคณะกรรมการที่รัฐเป็นผู้เลือกตั้งแทน¹ ดังนั้นคนที่ทำงานเกี่ยวพันกับการพัฒนาชนบท จึงคิดว่าน่าจะมีเครื่องมือ มีองค์กรในการแสดงความคิดเห็นต่อการทำงานทั้งของรัฐและสถาบันรัฐสภา ที่สภาพถูกมัดมือเชือด ร่วมมือกับเกษตรกรตัวจริง (การทำงานประสานกันระหว่างคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อการพัฒนาชนบทภาคอีสาน หรือที่เรียกกันว่า กป.อพช. กับองค์กรประชาชนที่กระจัดกระจายกันอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในภาคอีสาน) ให้กำเนิดเป็นอีก องค์กรประสานงานที่ชื่อว่า สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน โดยมี นายบำรุง คะโยธา เป็นแกนนำด้านเกษตรกร เนื่องจากเป็นประธานคณะกรรมการสนับสนุนการรวมตัวชาวนาภาคอีสาน (กสน.) ซึ่งเป็นองค์กรที่ประสบความสำเร็จในด้านการมีกิจกรรมและมีสมาชิกเข้าร่วมอย่างต่อเนื่องในพื้นที่เดิมอยู่แล้ว และในที่สุด “สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานก็มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ 6 มีนาคม 2535”² ซึ่งนายบำรุง คะโยธา ได้เคยให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนถึงความเป็นมาก่อนจะมาเป็นสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานว่า

" การเข้ามาสู่สมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน นั้น เป็นเรื่องของเอ็นจีโอ ในภาคอีสาน คือ ผมเป็นเกษตรกร ผมก็สู้มาตลอด สุดท้ายในเรื่องหมู ทำให้ผมได้เข้าไปสู่ผู้นำขบวนการ

¹ "ชุมนุมเกษตรกรรายย่อยเรียกหาความจริงใจ", สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 41 (5-11 กุมภาพันธ์ 2538) : 7.

² นุร ณ บางนา, "มือบสมัชชาเกษตรกรรายย่อยสุดกลั่นรัฐบาลชวน", ผู้จัดการ (25 มกราคม 2538) : 15.

สหกรณ์หมู่ในภาคอีสาน นำการต่อสู้มาหลายครั้ง สุดท้ายรัฐบาลก็ต้ม (หลอก) เรามาตลอด ผมพยายามเอาเรื่องหมู่ให้ เอ็นจีโอ ช่วยทางเอ็นจีโอ บอกว่าเรื่องหมู่เป็นเรื่องของคนรวยและคนชั้นกลาง แต่ผมก็สู้แบบโดดเดี่ยวมาตลอดสุดท้ายช่วงรัฐบาล รสช. ขึ้นมา ก็มีกรณี คจก. (โครงการจัดสรรที่ดินเพื่อเกษตรกรผู้ยากไร้) กรณีกฎหมายสภาเกษตรกรผมก็ร่วมงานกับ เอ็นจีโอ ร่วมกับผู้นำเกษตรกรภาคอีสานต่อต้าน พ.ร.บ. สภาเกษตรกร จนตกไป คจก. ก็ตกไปอีกพอเสร็จ คจก. เอ็นจีโอ ก็แยกตัวไป ที่นี่ เกษตรกรก็ถูกทิ้ง พวกเกษตรกรรายย่อยก็ถูกทอดทิ้ง ไม่รู้จะทำอะไร คือ สมัชชาชาวนาชาวไร่ ต่อสู้เรื่อง คจก. เอาที่ดินอย่างเดียว แต่เกษตรกรรายย่อยทบทวนปัญหาเรื่องราคาผลผลิตไม่ไหว จึงแยกมาตั้งกัน ที่นี่พอรัฐบาลพรรคประชาธิปัตย์เข้ามา เรื่องสภาเกษตรกรก็ถูกปลุกขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ผมก็วิ่งไปคุยกับ เอ็นจีโอ กลุ่มผู้นำชาวบ้าน เชิญมาประชุมว่าจะเอาอย่างไร ประชุมแต่ละครั้งมี 2-3 ปัญหาติดมือมาเรื่อยคือมันเป็นที่รวมของปัญหาความคับแค้นของชาวอีสาน พอรู้ว่ามิสมัชชาเกษตรกรรายย่อย กลุ่มต่างๆ ที่เดือดร้อนจะมารวมตัวลงทะเลเป็นสมาชิกหรือเข้าร่วมว่ามีปัญหาอะไรบ้าง ประชุมสมัยแรกๆ รอบแรกรวมปัญหาความเดือดร้อนได้ 9 ปัญหา พอมาครั้งใหม่ รวมเป็นกรณีๆ ได้ถึง 45 เรื่อง นั่นคือ ที่มาของเกษตรกรรายย่อย³ "

ทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การที่กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อย สามารถรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มขึ้นมาได้ก็เนื่องจากมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการคัดค้านพระราชบัญญัติสภาการเกษตรแห่งชาติ เพื่อปกป้องผลประโยชน์ของเกษตรกรรายย่อย นอกจากนี้ การรวมกลุ่มอาจจะมีสาเหตุมาจากความใกล้เคียงหรือความใกล้ชิดอันเนื่องมาจากแหล่งที่ตั้ง เหตุผลทางเศรษฐกิจที่อาจมีปัญหาร่วมกันผลิตหรือบริโภคสิ่งใดเหมือนกัน ในที่นี้จะเห็นได้อย่างชัดเจนจากกรณีของกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ที่เป็นการรวมกลุ่มกันของคนในพื้นที่หลายจังหวัด ในภาคอีสานแบ่งเป็น 6 เขต ครอบคลุมทั้งภาค การรวมตัวของกลุ่มเกิดขึ้นเนื่องจากมีปัญหาร่วมกันจากปัญหาเริ่มแรกเป็นการคัดค้านพระราชบัญญัติสภาการเกษตรแห่งชาติ จนกระทั่งพัฒนาขึ้นไปโดยอาศัยปัญหาร่วมกันเกี่ยวกับการผลิตพืชผลทางการเกษตร เช่น มะม่วงหิมพานต์ มันสำปะหลัง หรือการทำปุ๋ยสัตว์ เลี้ยงโค สุกร ที่มีปัญหาร่วมกันที่ราคาผลผลิตทางการเกษตรเหล่านั้นมีราคาตกต่ำ จนกระทั่งกลุ่มฯ สามารถรวบรวมปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรรายย่อยได้ถึง 9 หัวข้อ อันมีผลทำให้การเคลื่อนไหวเข้าสู่การรับรู้ของสาธารณชน เนื่องจากการรวบรวมปัญหาได้มาก และจำนวนผู้เดือดร้อนก็มีมากตามปัญหาที่มากขึ้น ดังจะกล่าวต่อไป

ขณะเดียวกัน ตามทฤษฎีการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ก็กล่าวอธิบายถึงการรวมกลุ่มว่า มนุษย์จะมีการติดต่อคบค้ากันสนิทสนมกันมากน้อยเพียงใด มักขึ้นอยู่กับ การตอบสนองความต้องการและทำผลประโยชน์แลกเปลี่ยนช่วยเหลือกันและกันเป็นสำคัญ ความต้องการและผล

³บุญเลิศ เชียคิม, "ขุนพลแห่งเขาวง บำรุง คะโยธา เลขานุการ สกยอ.", เนชั่นสุดสัปดาห์ 3 (10-16 กุมภาพันธ์ 2538) : 32.

ประโยชน์จึงเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของคนที่อยู่ร่วมกัน คนจะแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นด้วยหวังว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์มากที่สุด ถึงจะสูญเสียอะไรไปบ้างก็เป็นการสูญเสียเพียงเล็กน้อย และผลจากการที่ได้กระทำอะไรลงไปนั้น คือรางวัล (reward) หรือกำไรจำนวนมากจากผู้อื่น เป็นการตอบสนอง ดังนั้น สิ่งที่จะได้รับการตอบแทนจึงเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนคบหาสมาคมกัน นับตั้งแต่การแลกเปลี่ยนในระดับปัจเจกชนจนถึงระดับของส่วนรวมทำให้เราสามารถนำมาใช้อธิบายการรวมกลุ่มของสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานได้อีกประเด็นหนึ่ง ว่าสิ่งที่จะได้รับการตอบแทนจะเป็นสิ่งกระตุ้นให้คนคบหาสมาคมกัน คนจะแสดงพฤติกรรมต่อผู้อื่นด้วยหวังว่าตนเองจะได้รับผลประโยชน์ตอบแทนและกระบวนการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ ซึ่งก่อให้เกิดความเชื่อถือซึ่งกันและกัน และการตอบแทนผลประโยชน์ ก็เป็นการลงทุนทางสังคมอย่างหนึ่ง ก่อให้เกิดสิ่งที่เราเรียกกันว่า การพึ่งพาอาศัยใจหว้าวาน ก่อให้เกิดความผูกพันที่มีต่อกัน (commitment) และความผูกพันนี้มีผลช่วยส่งเสริมให้ความเชื่อถือและข้อผูกมัดทางใจที่มีต่อกันมากขึ้น ซึ่งจะมีผลกระทบต่อกิจกรรมที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และเมื่อบุคคลมีความผูกพันกับสายสัมพันธ์อันหนึ่งมากเท่าใด เขาจะอุทิศเวลาและกำลังกายและใจปกป้องรักษาสายสัมพันธ์นั้นมากขึ้นเท่านั้น

ด้วยแนวความคิดดังกล่าว สามารถนำมาเป็นกรอบในการอธิบายการเคลื่อนไหวของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานในครั้งต่อๆ มาที่ปรากฏต่อสาธารณชนทั่วไปนั้นเป็นไปในลักษณะน่าสนใจและน่าศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ในความสามารถในการรวบรวมสมาชิกกลุ่มจำนวนมากเข้าร่วมทำการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้รัฐบาลเข้ามาแก้ไขปัญหาได้ โดยมีการทำข้อตกลงร่วมกันระหว่างตัวแทนรัฐบาลและแกนนำกลุ่มทุกครั้ง

อย่างไรก็ตาม ในส่วนถัดไปจะเป็นการกล่าวถึงประวัติการเคลื่อนไหวในครั้งสำคัญๆ ในลักษณะการรวบรวมจากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นและสรุปย่อเพื่อให้ทราบและเป็นแนวทางเบื้องต้นในการทำความเข้าใจต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานที่ใช้ประเด็นปัญหาใดบ้างในการสร้างความชอบธรรมในข้อเรียกร้องและทำการเคลื่อนไหวในลักษณะใดที่ทำให้การเคลื่อนไหวเกิดความชอบธรรม จนกระทั่งการเคลื่อนไหวยุติลงอย่างประสบความสำเร็จ ทุกครั้งไป ดังจะได้สรุปการเคลื่อนไหวครั้งสำคัญๆ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้ศึกษาต่อไป ดังนี้

การเคลื่อนไหวที่สำคัญ

1. เมื่อวันที่ 1-4 มีนาคม 2536 ได้นำการชุมนุมเรียกร้องของเกษตรกรผู้ปลูกมันสำปะหลัง จังหวัดบุรีรัมย์และจังหวัดนครราชสีมาเพื่อให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำ ทั้งระยะสั้นและระยะยาว มีเกษตรกรเข้าร่วมชุมนุมกว่า 2,000 คน อยู่ 4 วัน ที่อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ รัฐบาลจึงได้ส่งนายไชยยศ สະสมทรัพย์ รมช.กระทรวงพาณิชย์ เข้าเจรจากับปัญหาเกี่ยวกับเกษตรกรในวันที่ 4 มีนาคม 2536 และมีข้อตกลงร่วมกับเกษตรกรในวิธีแก้ไขปัญหาราคามันตกต่ำโดยตั้งโรงแปงมันเข้ามาร่วมกระบวนการซึ่งสามารถแก้ปัญหาไปได้

จุดหนึ่ง โดยรัฐบาลตั้งจุดขนถ่ายมันตามทีเกษตรกรเป็นผู้เสนอ และกำหนดราคามัน ณ จุดขายที่ 85 สตางค์/เปอร์เซ็นต์ แป้งมันร้อยละ 23 ถ้าสูงหรือต่ำกว่านี้ให้บวกหรือลบเปอร์เซ็นต์ลง 5 สตางค์⁴

2. เมื่อวันที่ 22-25 มีนาคม 2536 นำการประชุมเรียกร้องกรณีปัญหาของผู้เลี้ยงสุกรรายย่อย (ราคาสุกรมีชีวิตตกต่ำ) และเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาโดยการค้ำเสี และเรียกร้องให้รัฐบาลประกันราคาสุกรมีชีวิต การชุมนุมได้เริ่มที่หน้าศาลากลางจังหวัดมหาสารคาม และเดินทางไปยังอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม มีการปิดถนนสายมหาสารคาม-กรุงเทพฯ 2 วัน และเผาหุ่นนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ด้วย

3. เมื่อวันที่ 20-25 มิถุนายน 2536 นำการประชุมเกษตรกรผู้ประสบปัญหาในการปลูกมะม่วงหิมพานต์ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จังหวัดร้อยเอ็ด เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาโดยปรนหนี่ลีนกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เนื่องจากประสบกับภาวะความแห้งแล้งทำให้ผลผลิตตกต่ำ ซึ่งครั้งนี้ถือว่าเป็นการเคลื่อนไหว หรือเรียกว่าเปิดยุทธการครั้งที่ 1 ผลปรากฏว่า ทางรัฐบาลได้ส่งตัวแทนที่รับผิดชอบประกอบด้วย นายอำนาจ ปะติเส เลขานุการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นายณรงค์ ชูประกอบ รองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ นายชวน บุญเจริญสุข ผู้อำนวยการธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ภาคอีสาน ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด เข้าเจรจากับนายบำรุง คะโยธา เลขาธิการสมัชชาฯ และทำสัญญาตกลงกันเมื่อ 24 มิถุนายน 2536⁵

การตกลงจากข้อเรียกร้องมีข้อสรุปดังนี้ คือ⁶

1. ให้ยกเลิกหนี่ลีนของเกษตรกรอันเนื่องมาจากการปลูกมะม่วงหิมพานต์
2. ให้รัฐชดเชยค่าเสียโอกาสแก่เกษตรกรโดยคิดจากการปลูกพืชชนิดอื่นๆ ในอัตราไร่ละ 2,000 บาท/ปี
3. ให้รัฐจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือเกษตรกรล้มละลายจากการเข้าร่วมโครงการ
4. ให้รัฐบาลทบทวนนโยบายการเกษตรในลักษณะ 4 ประสาน โดยมีรัฐบาล ธกส. บริษัทเอกชน และเกษตรกรเข้าร่วม

⁴"มีอบเกษตรกรภาคอีสาน : ย่อมองข้ามต้นเหตุที่แท้จริง" ผู้จัดการ (6-7 พฤศจิกายน 2536) : 9.

⁵"ฟื้นฟูปัญหา "มะม่วงหิมพานต์" ข้อเรียกร้องของมีอบเขยารัฐ", ผู้จัดการ (11 กุมภาพันธ์ 2537) : 144.

⁶"มีอบเกษตรกรภาคอีสาน : ย่อมองข้ามต้นเหตุที่แท้จริง" ผู้จัดการ (6-7 พฤศจิกายน 2536) : 9.

4. เมื่อวันที่ 30 ตุลาคม - 4 พฤศจิกายน 2536 นำมาชุมนุมเกษตรกรที่จังหวัดกาฬสินธุ์และเดินทางเข้ากรุงเทพฯ โดยยุติที่เขื่อนลำตะคอง จังหวัดนครราชสีมาและยื่นข้อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาค่าเงิน 9 ปัญหาเป็นการเคลื่อนไหวครั้งที่ 2 “ยุทธการลำตะคอง”

การเคลื่อนไหวครั้งที่ 2

จุดเริ่มต้นมาจากการประชุมร่วมกันของแกนนำกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน 17 จังหวัด รวมทั้งฝ่ายวิชาการ และนักการเมืองในพื้นที่ ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระหว่าง วันที่ 9-11 ตุลาคม 2536 ที่ประชุมมีความเห็นว่าปัญหาของเกษตรกรที่รัฐบาล จำเป็นจะต้องหาทางแก้ไขอย่างเร่งด่วนมีอยู่ทั้งสิ้น 9 ปัญหา ประกอบด้วย⁷

1. ปัญหาราคาสุกรตกต่ำ

1.1 ให้รัฐบาลจัดสรรเงินผ่านสำนักงานเกษตรจังหวัด เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรนำไปช่วยเหลือสมาชิกผู้เลี้ยงสุกร โดยปลอดดอกเบี้ยระยะเวลาชำระคืน 1 ปี

1.2 ให้คณะรัฐมนตรีแก้ไข พ.ร.บ. ขมาและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 โดยให้มอบสิทธิการออกอาญาบัตรแก่สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร ที่กระทรวงเกษตรฯ รับรองและให้มีปิดเวลาจำหน่ายเนื้อสุกรในจังหวัดที่สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรดำเนินธุรกิจอยู่

1.3 ให้รัฐบาลควบคุมราคาอาหารสัตว์อย่างจริงจัง และกวดขันพ่อค้าขายอาหารสัตว์ในท้องถิ่นอย่าให้เอาเปรียบเกษตรกร

2. ปัญหาผลกระทบจากการปลุกมะม่วงหิมพานต์

2.1 ขอให้รัฐบาลยึด และปฏิบัติตามข้อตกลงเมื่อเดือนมิถุนายน 2536 ที่จังหวัดร้อยเอ็ดอย่างเคร่งครัด

2.2 ให้ดำเนินการสั่งการและกำชับเจ้าหน้าที่ทุกระดับอำนวยความสะดวกแก่เกษตรกรในโครงการ เช่น การจัดประชุมและดำเนินการตามข้อเรียกร้องตกลง

2.3 ให้เร่งรัดตรวจสอบบทบาท และได้สวนพฤติกรรมของบริษัทมาบุญครองศิริชัย มะม่วงหิมพานต์ในภาคอีสาน

3. ปัญหาราคาข้าวเปลือกตกต่ำ

3.1 ให้รัฐบาลยุติเงินต้นพร้อมดอกเบี้ยจากการจำหน่ายข้าวกับ ธ.ก.ส. ไว้ตั้งแต่ วันที่ 30 กันยายน 2536 เป็นต้นไป

3.2 ให้เปลี่ยนสัญญาการรับจำหน่ายข้าว เป็นสัญญาเงินกู้ มีระยะเวลาปลอดดอกเบี้ย 1 ปี

3.3 ให้ยกเลิกการรับจำหน่ายข้าวเปลือกจากชาวนาอย่างสิ้นเชิง

3.4 คัดค้านการขยายเวลาชำระหนี้จากการจำหน่ายข้าวเปลือกออกไป

⁷”มือเบงเกษตรกรภาคอีสาน : อย่ามองข้ามต้นเหตุที่แท้ที่จริง”, ผู้จัดการ, : 9.

3.5 ราคาข้าวเปลือกในปีต่อไป รัฐบาลต้องกำหนดราคาซื้อขายตามความเป็นจริงของต้นทุนการผลิต โดยรัฐบาลจะต้องเป็นผู้ดำเนินการหาตลาดมารับผลผลิตให้ได้

4. ปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำ

4.1 มาตรการเฉพาะหน้า รัฐบาลจะต้องจัดตั้งจุดขนถ่ายมันสำปะหลังตามจุดที่เกษตรกรมีผลผลิตและเกษตรกรเป็นผู้เสนอราคาซื้อขายหัวมันสด ณ จุดขนถ่ายไม่ต่ำกว่า กิโลกรัมละ 1 บาท และต้องกำชับเจ้าหน้าที่ตำรวจให้ยกเว้นการจับกุมรถบรรทุกหัวมันสดของเกษตรกรด้วย

4.2 มาตรการระยะยาว รัฐต้องเปิดโอกาสให้เกษตรกรโดยองค์กรของเกษตรกรในจังหวัดต่างๆ เป็นผู้เสนอกิจกรรมและงบประมาณเพื่อทดแทนการลดพื้นที่ปลูกมันสำปะหลังพร้อมกับให้อำนาจแก่องค์กรการชุมนุมท้องถิ่นเข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาราคามันสำปะหลังตกต่ำร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลด้วย

5. ปัญหาเรื่องป่าไม้และที่ทำกิน

5.1 ให้อุบัติการส่งเสริมการปลูกป่ายูคาลิปตัส ในพื้นที่ภาคอีสานทั้งที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ หรือพื้นที่ที่เป็นพื้นที่ปฏิรูปที่ดิน

5.2 ดำเนินการทบทวนนโยบายป่าไม้แห่งชาติฉบับใหม่ โดยให้นักวิชาการองค์กรพัฒนาเอกชนและองค์กรชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณา

5.3 ดำเนินการสำรวจแยกเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ออกจากพื้นที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยของชาวบ้านใหม่ตามความเป็นจริง และส่งเสริมให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาและฟื้นฟูสภาพป่าโดยการปลูกป่าธรรมชาติและไม้ผล

5.4 ส่งเสริมชุมชนได้เข้ามาดูแลรักษาป่าชุมชนโดยการออก พ.ร.บ. ป่าชุมชน ฉบับประชาชนขึ้นมารองรับ ทั้งนี้จะต้องไม่เป็นการส่งเสริมป่าชุมชนในลักษณะป่าเศรษฐกิจหรือสวนป่า

6. ปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล

6.1 ให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) ทำแผนที่ประกาศเขตพื้นที่น้ำท่วมให้แก่ผู้เสียหาย

6.2 ให้ กฟผ. ชดเชยค่าเสียหายและค่ารถถอนแก่ผู้เสียหายโดยชดใช้ในราคาที่เป็นธรรม

6.3 ให้ กฟผ. จัดสรรบ้านที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน แก่ผู้เสียหายโดยมีแหล่งน้ำและสาธารณูปโภค

6.4 ให้ กฟผ. ทำการสำรวจและชดเชยค่าเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนในการขาดรายได้จากการหาปลา หรือค้าขายบริเวณเกาะแก่งที่ถูกน้ำท่วมอย่างเหมาะสม

6.5 ถ้าปรากฏว่ามีโรคพยาธิใบไม้ในเส้นเลือดเกิดขึ้นภายหลัง กฟผ. จะต้องรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาลและค่าใช้จ่ายให้ผู้เสียหาย

7. ปัญหาโครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

7.1 ให้รัฐบาลใช้หนี้แทนเกษตรกรพร้อมดอกเบี้ยย

7.2 ให้รัฐบาลชดเชยค่าเสียโอกาสในการทำมาหากิน

7.3 ให้รัฐบาลจัดงบประมาณเพื่อการฟื้นฟูชีวิตใหม่

7.4 ให้รัฐบาลยกเลิกนโยบายทางการเกษตรที่มีวิธีการแบบนโยบาย 4

ประสาน

8. ปัญหาเรื่องโครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้ออีสานเขียว

8.1 ระยะสั้น ให้รัฐบาลรับโคคืนจากเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่เดือดร้อน และพร้อมกันนั้นขอให้รัฐบาลรับภาระหนี้สินอันเกิดจากโครงการล้มเหลวครั้งนี้ และยกเลิกหนี้สินตามสัญญากับธนาคารเพื่อการเกษตร

8.2 ระยะยาว ให้รัฐบาลจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูให้กับเกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการ เพื่อจะได้มีโอกาสในการประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ต่อไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จโดยให้เกษตรกรผู้เข้าร่วมโครงการที่เสียโอกาสเป็นผู้เสนอโครงการเอง

9. ปัญหาเรื่อง พ.ร.บ.สภาการเกษตรแห่งชาติ

เนื่องจากกลุ่มเกษตรกรภาคอีสานเห็นว่า พ.ร.บ. ฉบับนี้ ออกมาเพื่อปกป้องและเอื้ออำนวยผลประโยชน์ให้แก่นายทุน ที่ดำเนินธุรกิจด้านการเกษตรรายใหญ่ๆ เท่านั้น

“เมื่อ 11 ตุลาคม 2536 ตัวแทนสมัชชาฯ ยื่นคำขาดให้รัฐบาลออกมาตรการแก้ไข ปัญหาทั้ง 9 ข้อ ภายใน 15 ตุลาคม 2536 มิฉะนั้น จะชุมนุมใหญ่เกษตรกรจากทั่วภาคอีสาน โดยยื่นผ่านนายวิระ เสรีวัฒน์ รองผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น หลังจากที่ทำทราบแน่นอนแล้วว่า ข้อเรียกร้องจะไม่ถูกบรรจุเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 12 ตุลาคม 2536”⁸

หลังจาก การเสนอปัญหาต่อรัฐบาลผ่านรองผู้ว่าราชการจังหวัดขอนแก่น แล้วต่อมาวันที่ 16 ตุลาคม 2536 ได้มีการนัดหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมาประชุมกัน ที่หอประชุมมูลนิธิ ประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้ ไทย-แคนาดา อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด โดยได้เชิญ นายอำนาจ ปะติเส ส.ส. จังหวัดมหาสารคาม เขต 2 พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งเป็นเลขาธิการคณะกรรมการเพื่อพิจารณาปลดเปลื้องหนี้สินแก่เกษตรกรมาชี้แจงถึงอุปสรรคของฝ่ายรัฐบาลหรือ สาเหตุการแก้ปัญหาที่ยังไม่ได้ผล อย่างไม่เป็นทางการ การชี้แจงของนายอำนาจฯ ในวันดังกล่าว (16 ตุลาคม 36) ที่ประชุมสรุปว่าไม่มีความคืบหน้า จึงมีมติว่าจะเน้นชุมนุมที่หน้าที่ว่า การอำเภอภูผินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ต่อไปโดยใช้เวลาระหว่าง 16-25 ตุลาคม 2536 ประสานการชุมนุมจากกลุ่มต่าง ๆ ทั้งนี้โดยแจ้งให้ทราบทั่วกันว่า

1) เบอร์โทรศัพท์ของศูนย์ประสานการชุมนุมคือ รหัส 044-641242

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

2) ให้แต่ละจังหวัดจัดเตรียมอุปกรณ์การชุมนุมเสบียงอาหารสำหรับการชุมนุมอย่างน้อย 7 วัน ขึ้นไป

3) เกษตรกรแต่ละคนในพื้นที่ จะต้องบริจาคเงินสำหรับการชุมนุมคนละ 5 บาท (จำนวนเกษตรกรมีประมาณ 7,700 - 9,000 คน)

วันที่ 19 ตุลาคม 2536 ได้มีการรวมตัวกันที่หน้าท่าอากาศยานรายณ์จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีเกษตรกรมาร่วมชุมนุมประมาณ 2,000 คน กลุ่มผู้ชุมนุมได้เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา 9 ประการตามที่เคยเสนอไปแล้วประกาศว่าหากรัฐบาลยังไม่ดำเนินการจะมีการเคลื่อนไหวต่อไป

วันที่ 20 ตุลาคม 2536 ผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ได้มีการพบปะเจรจากับตัวแทนกลุ่ม เกษตรกรและรับปากว่าจะนำข้อเรียกร้องทั้งหมดเสนอต่อรัฐบาล เพื่อหาทางแก้ไขต่อไป กลุ่มผู้ชุมนุมจึงชุมนุมต่อไปเพื่อรอฟังคำตอบ

ระหว่าง 21-25 ตุลาคม 2536 กลุ่มผู้ชุมนุมยังคงชุมนุมรอฟังคำตอบจากรัฐบาลอย่างต่อเนื่อง วันที่ 25 ตุลาคม 2536 แกนนำการชุมนุมได้ประกาศว่า ในวันที่ 27 ตุลาคม 2536 หากรัฐบาลยังไม่มีคำตอบกลุ่มผู้ชุมนุมจำเป็นต้องใช้มาตรการที่กตด้นมากยิ่งขึ้น จากนั้นตัวแทนกลุ่มได้แก่ นายบำรุง คะโยธา นายนิรมิตร สุจारी และนายสมใจ ทองบุราณ ได้เข้าพบนายอำเภอภูพานรายณ์เพื่อขอความช่วยเหลือในการจัดพาหนะและสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร เพื่อเจรจากับตัวแทนฝ่ายรัฐบาล ในวันที่ 27 ตุลาคม 2536 ซึ่งทางอำเภอภูพานรายณ์ และจังหวัดกาฬสินธุ์ ยินยอมดำเนินการให้

วันที่ 26 ตุลาคม 2536 เวลา 21.00 น. ตัวแทนกลุ่มผู้ชุมนุม 25 คน ที่สำคัญได้แก่ นายนิรมิตร สุจारी ดร.มงคล ด้านธานินทร์ นายบัณฑิต อ่อนดำ นายสถิตย์ ยอดอาจ นายสมใจ ทอง-บุราณ น.ส.วนิดา ดันตวิทยาพิทักษ์ นายเหลาไทย นิลนวล และนายบำรุง คะโยธา ได้เดินทางเข้ากรุงเทพมหานคร โดยทางจังหวัดกาฬสินธุ์จัดรถมินิบัสให้ จำนวน 2 คัน และมอบเงินค่าใช้จ่ายให้จำนวน 26,100 บาท ส่วนผู้ที่ชุมนุมยังคงชุมนุมรอฟังคำตอบอยู่ ณ ที่เดิม

วันที่ 27 ตุลาคม 2536 เวลาประมาณ 14.20 น. ตัวแทนกลุ่มเกษตรกรได้พบปะเจรจากับฝ่ายรัฐบาล ซึ่งนำโดย นายอุทัย พิมพ์ใจชน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งฝ่ายตัวแทนเกษตรกรได้เสนอแนวทางแก้ไข ดังนี้

1) ให้แก้ไขปัญหามูลของคณะกรรมการแบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับชาติ ระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ในแต่ละระดับมีคณะกรรมการชุดละ 9 คน จากรัฐบาล 7 คน เกษตรกร 3 คน นักวิชาการฝ่ายเกษตรกร 2 คน และนักวิชาการรัฐบาล 1 คน โดยเฉพาะกรรมการที่แต่งตั้งขึ้นนั้นจะต้องมีกฎหมายหรือมติของคณะรัฐมนตรีรองรับ

2) จะต้องดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการ ให้แล้วเสร็จภายใน 60 วัน ในส่วนปัญหาเร่งรัด ให้แต่งตั้งคณะกรรมการให้แล้วเสร็จภายใน 15 วัน

การพิจารณาตามข้อเสนอดังกล่าว ที่ประชุมได้เห็นชอบร่วมกันที่จะนำเรื่องโครงสร้างคณะกรรมการแก้ไขปัญหาเกษตรกรเข้าสู่การประชุมพิจารณาของคณะรัฐมนตรีเป็นลำดับแรก ในการประชุม คณะรัฐมนตรี วันที่ 2 พฤศจิกายน 2536

ในวันเดียวกัน (27 ตุลาคม 2536) กลุ่มเกษตรกรที่ชุมนุมอยู่ที่หน้าว่าการอำเภอ กุฉินารายณ์ จำนวนประมาณ 400-500 คน ได้เคลื่อนย้ายการชุมนุม ไปรอฟังผลการเจรจา ที่หน้าศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด หลังจากทราบผลแล้ว มีมติให้สลายตัวไปก่อนและในวันที่ 31 ตุลาคม 2536 ได้นัดรวมตัวกันอีกครั้งหนึ่ง ที่บริเวณเขื่อนลำตะคอง ตำบลคลองใหญ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อรอฟังคำตอบจากรัฐบาลในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2536

วันที่ 30 ตุลาคม 2536 ตั้งแต่เวลาประมาณ 15.30 น. เป็นต้นมา กลุ่มเกษตรกรจาก จังหวัดต่าง ๆ เริ่มทยอยมาชุมนุมอยู่ที่บริเวณเขื่อนลำตะคอง ตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัด นครราชสีมา โดยมีแกนนำนักศึกษาจากสหพันธ์นิสิตนักศึกษาภาคอีสานประมาณ 30 คน มา ร่วมชุมนุม

วันที่ 1 พฤศจิกายน 2536 ผู้ชุมนุมมีจำนวนประมาณ 10,000 คน แกนนำ การชุมนุม ได้ยื่นหนังสือต่อ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ขอให้สนับสนุน น้ำดื่ม เต็นท์ที่พัก แพทย์ พยาบาล และรถพยาบาล กลุ่มผู้ชุมนุมกำหนดทำที่จะชุมนุมจนกว่า จะทราบคำสั่งแจ้งจากรัฐบาลในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2536

วันที่ 2 พฤศจิกายน 2536 ย้ายการชุมนุมไปที่บ้านเขาน้อย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

วันที่ 3 พฤศจิกายน 2536 เตรียมเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เพื่อกดดันรัฐบาลหลังจากที่ มติคณะรัฐมนตรี วันที่ 2 พฤศจิกายน 2536 ไม่ยอมรับข้อเสนอของเกษตรกร แต่ถูกสกัดที่ อำเภอปากช่อง ตัวแทนผู้ชุมนุม 5 คน ถูกส่งเข้ากรุงเทพมหานคร เพื่อเจรจากับตัวแทนฝ่าย รัฐบาลหลังจากเจรจามีข้อตกลงตั้งคณะกรรมการไตรภาคี 3 ฝ่ายขึ้นมาแก้ปัญหา โดย กำหนดเงื่อนไขระยะเวลาการดำเนินการและขอทราบผลภายใน 30 วัน คือ⁹

- คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาหาค่าผลผลิตทางการเกษตร
- คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่ดิน
- คณะอนุกรรมการแก้ไขปัญหาผลกระทบจากโครงการของรัฐ

วันที่ 4 พฤศจิกายน 2536 ยื่นข้อเสนอให้นายกรัฐมนตรีหรือรองนายกรัฐมนตรี มา รับรองข้อตกลงที่ทำขึ้นในวันที่ 2 พฤศจิกายน 2536 ก่อนที่จะสลายตัว รอผลอีกครั้งใน 30 วัน

5. เมื่อวันที่ 30 มกราคม-15 กุมภาพันธ์ 2537 นำการชุมนุมเกษตรกรที่จังหวัด นครราชสีมา และเดินทางเข้ากรุงเทพมหานครโดยยุติที่อำเภอหินกอง จังหวัดสระบุรี เพื่อเรียก

⁹เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาที่เคยยื่นไว้ เป็นการเคลื่อนไหว หรือเรียกกันว่ายุทธการครั้งที่ 3 ด้วยวิธีการต่อสู้แบบเดินทางไกลของชาวนาชาวไร่ด้วยเท้าเปล่า

การเคลื่อนไหวครั้งที่ 3

ภายหลังจากเห็นว่าการดำเนินการของคณะอนุกรรมการไตรภาคี 3 ชุด ที่ตั้งขึ้นเมื่อ 4 พฤศจิกายน 2536 ไม่ได้ผลโดยสิ้นเชิง เนื่องจากรัฐบาลไม่มีความจริงใจและคณะอนุกรรมการฯ “มีพฤติกรรมที่สื่อให้เห็นถึงการเตะถ่วงปัญหาและซื้อเวลาให้ยาวนานออกไป โดยอนุกรรมการฯ ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายรัฐบาลมีเจตนายึดเยื้อ แกล้งทำเป็นไม่รู้เรื่อง และจัดทำเอกสารข้อมูลที่ไม่เกี่ยวข้องกับการเรียกร้องของสมัชชาฯ จนเกษตรกรต้องขายผลผลิตทิ้ง”¹⁰ “หลังจากนั้น ทางสมัชชาฯ ได้ส่งหนังสือทวงสัญญาจากรัฐบาล เมื่อ 17 ธันวาคม 2536 แต่รัฐบาลไม่ได้แสดงความสนใจใดๆ จนกระทั่งได้มีชาวบ้านผู้เดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนลำแะ อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นหนึ่งในโครงการเขื่อนลุ่มลุ่มบน ได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องความเป็นธรรมเรื่องค่าชดเชยที่ดิน ที่ทางกรมชลประทานต้องการใช้ในการสร้างเขื่อนลำแะ เมื่อปลายเดือน มกราคม 2537”¹¹ จากนั้นเริ่มรวมตัวชุมนุมกันอีกที่ อำเภอบรรพตพิสัย จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่ 2 กุมภาพันธ์ 2537 โดยผนวกปัญหาการเรียกร้องค่าชดเชยความเสียหายของราษฎร ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนลำแะ อำเภอบรรพตพิสัย เข้าไว้ด้วยกัน โดยสมาชิกจำนวนหนึ่งได้เดินทางเข้ามาเรียกร้องที่ทำเนียบรัฐบาล ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2537 และได้ยื่นหนังสือร้องเรียนต่อนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2537 ให้ทำการแก้ไขปัญหา ดังนี้¹²

1. ข้อเรียกร้องทั่วไป

- 1) รัฐต้องส่งเสริมการสนับสนุนและปกป้องการรวมตัวของเกษตรกรเป็นกลุ่มเป็นชมรมสหกรณ์ สมาคมอื่น ๆ ที่เป็นนิติบุคคล
- 2) รัฐต้องการให้กลุ่มเกษตรกรดังกล่าวเข้ามีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินนโยบายของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร
- 3) รัฐต้องกระจายอำนาจและรายได้สู่ท้องถิ่น เพื่อลดการรวมศูนย์อำนาจไว้ในส่วนกลางและลดความด้อยประสิทธิภาพและการขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร โดยเฉพาะกองทุนช่วยเหลือเกษตรกรแบบต่างๆ การกระจายแบบรวมศูนย์และการกระจายตัวอย่างไร้ระบบ

¹⁰ มีอบอีสานเขย่าเก้าอี้ “ชวน” ทวงสัญญาที่ทำกิน 3 อำเภอ ผู้จัดการ, (9 กุมภาพันธ์ 2537) : 14.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

¹² เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

4) รัฐต้องสร้างกลไก เพื่อการตรวจสอบ ติดตามการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และให้ผู้รับผิดชอบในผลที่เกิดต่อเกษตรกรจากการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยพึงพากุ่มและองค์กรเกษตรกรต่าง ๆ

5) รัฐต้องรับผิดชอบต่อความล้มเหลวสืบเนื่องมาจากการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐในด้านการเกษตรและบุคคลที่ก่อให้เกิดความสูญเสียดังกล่าว

6) รัฐยกเลิกนโยบายการเกษตรแบบ 4 ประสานและหาทางอื่นที่นำไปสู่การพัฒนาชีวิต เกษตรกรรายย่อย โดยให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินการนโยบายนั้น ๆ

2. ปัญหาข้อเรียกร้องเดิม 9 ข้อ

1) มันสำปะหลัง

มาตรการเฉพาะหน้า

- ให้รัฐจัดสรรโควต้ามันสำปะหลังแก่สมาชิกฯ และเกษตรกรรายย่อยอื่น ๆ ที่ปลูกมันสำปะหลัง

- ให้รัฐจัดตั้งขณถ่ายมันสำปะหลังตามจุดที่เกษตรกรเป็นผู้เสนอ

- ให้ผ่อนผันการเก็บค่าด่านเถื่อน

มาตรการระยะยาว

- รัฐต้องเปิดโอกาสให้เกษตรกรเป็นผู้เสนอกิจกรรม และงบประมาณเพื่อการพัฒนาการขอพื้นที่ปลูกมันสำปะหลัง

- การเสนอกิจกรรม และงบประมาณ ต้องดำเนินการโดยองค์กรของเกษตรกรในจังหวัดนั้น ๆ

- ให้อำนาจองค์กรชุมชน เข้าไปมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามันสำปะหลัง เช่น สมาตำบล กลุ่มเกษตรกร หรือองค์กรอื่นๆ ของเกษตรกร

2) ข้าว

- รัฐต้องหาทางผ่อนคลายน้สินของเกษตรกรอย่างรวดเร็ว และจริงจัง

- รัฐกำหนดราคาข้าวไม่ต่ำกว่าต้นทุนการผลิตที่ยอมรับร่วมกัน

- รัฐให้นโยบายการรับจำนำข้าวเปลือก จากชาวนาสอดคล้องกับต้นทุนการผลิตและเกิดประโยชน์ต่อชาวนาอย่างแท้จริง เช่น ให้รัฐประกาศการรับจำนำข้าวเปลือกก่อนฤดูกาลเก็บเกี่ยว

- ให้อำนาจกับองค์กรชุมชนเช่นสมาตำบล องค์กรเกษตรกรมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและการสนับสนุนงบประมาณ

3) สุกกร

- ให้รัฐจัดสรรงบประมาณ คชก.ให้ถึงมือเกษตรกรรายย่อย

- ให้แก้ไข พ.ร.บ. ฆ่าและจำหน่ายเนื้อสัตว์ พ.ศ. 2535 มีประเด็นสำคัญคือ

ก) มอบสิทธิอาชญาบัตร ให้แก่สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกร หรือสหกรณ์ผู้เลี้ยงปลสุสัตว์ ที่กระทรวงเกษตรกรรมและสหกรณ์ รับรองก่อนการรัฐประหาร 23 กุมภาพันธ์ 2534

ข) ปิดเขตจำหน่ายเนื้อสุกร ในจังหวัดที่สหกรณ์ผู้เลี้ยงสุกรดำเนินธุรกิจตาม ข้อ ก.

- ให้รัฐกำหนดมาตรการสนับสนุนและช่วยเหลือเกษตรกรรายย่อย ให้สามารถดำรงอยู่ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

- ให้รัฐกำหนดราคาอาหารสัตว์ที่ยุติธรรม และให้มีการแข่งขันในการผลิตและขายราคาสัตว์

4) มะม่วงหิมพานต์ ให้นำข้อตกลงของรัฐ - ประชาชน ที่ลงนามร่วมเมื่อ วันที่ 24 มิถุนายน 2536 ณ ศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด เข้าที่ประชุม คณะรัฐมนตรี

- เงินต้นที่กู้ยืมให้แขวนไว้ภายใน 10 ปี โดยไม่มีการทวงถาม (งดดอกเบี้ยย 20 ปี)

- ในระยะนี้ให้มีการฟื้นฟูราษฎร โดยให้มีราษฎรเสนอโครงการของงบประมาณ (เกณฑ์การพิจารณาตามความเป็นจริง)

- ครบ 10 ปี มีการประเมินผลโครงการฟื้นฟูถ้าเกษตรกรประสบผลสำเร็จก็ให้ใช้หนี้ที่ค้างชำระ แต่ถ้าล้มเหลวให้ยกเลิกหนี้สิน

5) โครงการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

- ให้รัฐใช้หนี้แทนเกษตรกรพร้อมดอกเบี้ยยและชดเชยค่าเสียโอกาสในการทำมาหากิน

- ให้รัฐจัดสรรงบประมาณ เพื่อฟื้นฟูชีวิตใหม่ที่เป็นประโยชน์ ต่อเกษตรกรรายย่อยอย่างแท้จริง

6) โครงการส่งเสริมการเลี้ยงโคเนื้อภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสานเขียว) หรือ “วัวพลาสติก”

- ให้ทบทุนมติ คณะรัฐมนตรี เมื่อ 26 ตุลาคม 2536 โดยให้รับคืนเฉพาะแม่โคที่รับมาจากรัฐบาล และให้รัฐจ่ายค่าเลี้ยงดูโคตามอัตราที่จ่ายให้กับกรมปศุสัตว์

7) เชื้อนลำแชะ (หนึ่งในโครงการเชื้อนลำมูลบน)

- ให้ดำเนินการจ่ายค่าชดเชยกรณีพิเศษให้ชาวบ้านทุกกับครอบครัวที่เดือดร้อนที่อยู่ในเขต 5 หมู่บ้าน โดยไม่มีแยกปีที่ราษฎรเข้าไปอยู่อาศัย

- ให้ดำเนินการจ่ายค่าร้อยละ ค่าเวนคืนที่ดินโดยด่วน

- ให้ดำเนินการจ่ายค่าชดเชยกรณีพิเศษให้กับราษฎรที่ถูกน้ำท่วมที่ทำกิน แต่ไม่ท่วมบ้านเรือน (ในกรณีผู้ที่มีสำเนาะทะเบียนบ้านในเขต 5 หมู่บ้าน)

- ให้ยุติการดำเนินการสร้างเขื่อนจนกว่าจะดำเนินการตาม 3 ข้อแรกข้างบนให้เรียบร้อยเสียก่อน

8) ป่าไม้-ที่ดิน

- ให้ชุมชนเป็นผู้ดูแลรักษาป่าชุมชน โดย พ.ร.บ. ป่าชุมชน ฉบับประชาชนขึ้นมารองรับและจะต้องไม่เป็นการส่งเสริมในลักษณะป่าเศรษฐกิจหรือสวนป่า
- สำรวจแนวเขต-ปักเขตพื้นที่ป่าไม้นุรักษ์ออกจากพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของราษฎรเสียใหม่ตามความเป็นจริง โดยให้ชุมชนมีส่วนกำหนดส่งเสริมให้ชุมชนและองค์กรชุมชนนอกจากผู้ใหญ่บ้าน กำหนด เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาป่า
- ออกเอกสารสิทธิ์ให้กับชาวบ้านหรืออย่างน้อยที่สุดต้องปฏิรูปที่ดิน (สปก.401) ในพื้นที่ทางราชการและพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมทุกส่วนที่ประชาชนอยู่อาศัยอย่างหนาแน่นและก่อตั้งหมู่บ้าน ตำบล ถูกต้อง ตามกฎหมายแล้ว

9) สภาการเกษตรแห่งชาติ

- คัดค้านสภาเกษตรแห่งชาติ ที่ไม่เป็นองค์กรของเกษตรกรประกันความเสี่ยงให้กับพ่อค้า นายทุนและกำจัดสิทธิเสรีภาพเกษตรกรในการผลิตและดำรงชีพ
- จัดตั้งองค์กรเกษตรกรในรูปแบบของสภาเกษตรกรหรือเกษตรรายย่อย โดยมีหลักการสำคัญเป็นองค์กรเกษตรกรที่แท้จริง การประกันความเสี่ยงเกษตรกรมีกองทุนหมุนเวียนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรส่งเสริมการจัดตั้งองค์กรเกษตรกรสนับสนุนการเรียนรู้ฝึกอบรมสมาชิกองค์กรเกษตรกร

การเคลื่อนไหวชุมนุมของกลุ่มเกษตรกรฯ ในครั้งนี้ ได้แบ่งกำลังออกเป็น 2 กลุ่ม คือ¹³

- กลุ่มแรกจำนวนประมาณ 200 คน เดินทางเข้ามาชุมนุมที่บริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล กลุ่มนี้เป็นตัวแทนเกษตรกรที่ประสบความเดือดร้อนจากปัญหาแปดเรื่องเดิมที่เคยเรียกร้องกันมาหลายครั้งแล้ว เพื่อเป็นตัวแทนเข้าร่วมเจรจาข้อปัญหา กับฝ่ายรัฐบาล
- กลุ่มที่เหลือชุมนุมอยู่ที่เดิม ประมาณ 2,500 คน ซึ่งเป็นกำลังส่วนมากของการเดินขบวนแบบเดินทัพทางไกลโดยมีราษฎรที่ยังได้รับผลกระทบจากปัญหาที่ดินในอำเภอสีคิ้ว และจากการสร้างเขื่อนลำแะใน อำเภอครบุรี และ ในพื้นที่ต่างๆ ทางภาคอีสานมาร่วมสมทบด้วย

ในส่วนของกลุ่มผู้ชุมนุม กลุ่มหลังนี้ได้มีความพยายามที่จะเคลื่อนขบวนเข้ามาสมทบกับกลุ่มแรกที่ทำเนียบรัฐบาลตลอดมาโดยกำลังหลักจะมาจากการเกษตรกรจากที่ต่างๆ สลับสับเปลี่ยนกันตลอดเวลา

- บ้านมาบคาด ตำบลโคกกระชาย อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา
- บ้านมะขาม ตำบลโคกกระชาย
- บ้านหนองไผ่ ตำบลหนองหญ้าแห้ง อำเภอสีคิ้ว

¹³จรัล ดิษฐาอภิชัย, “การเจรจามารathon รัฐบาล VS เกษตรกรรายย่อย”, ฐานการเมือง, 14 (24 - 26 กุมภาพันธ์ 2537) : 36.

- บ้านไพศาล อำเภอลองไผ่
- ตัวแทนเกษตรกรรายย่อยที่เป็นเด็กหนุ่มในระดับหมู่บ้าน จำนวนประมาณ 100 คน เป็นผู้ประสานกับนักศึกษาในการสืบเปลี่ยนกำลังคน
- กลุ่มเกษตรกรรายย่อย จาก อำเภอหนองกี่, อำเภอหนองหงษ์, อำเภอปะคำ และกิ่งอำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนประมาณ 300 คน

ยุทธวิธีที่กลุ่มผู้ชุมนุมนำมาใช้ คือ การชุมนุมยึดเยื่อและเคลื่อนย้ายสถานที่ชุมนุมให้เข้ามาใกล้กรุงเทพฯ มากขึ้นเป็นลำดับ ทั้งนี้ ด้วยวัตถุประสงค์ 2 ประการ ได้แก่

1. เพิ่มกระแสกดดันต่อรัฐบาล
2. เรียกร้องความสนใจจากประชาชนทั่วไป

หลังจากที่ได้เปิดการเจรจากันมาเป็นเวลานานหลายวัน (9-14 กุมภาพันธ์ 2537) ระหว่างตัวแทนฝ่ายรัฐบาลและตัวแทนฝ่ายเกษตรกรภาคอีสานในที่สุดก็ได้ข้อยุติลง โดยตัวแทนของรัฐบาลนำโดย นายนิพนธ์ พร้อมพันธุ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กับตัวแทนฝ่ายเกษตรกรนำโดย นายบำรุง คะโยธา เลขาธิการสมาชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน ได้ลงนามในบันทึกข้อตกลง เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาทั้ง 9 ข้อ ทั้งนี้ ทั้งสองฝ่ายเห็นชอบที่จะให้ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อติดตามเร่งรัดและแก้ไขปัญหาตามข้อตกลง คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายละ 10 คน

สำหรับกลุ่มผู้ชุมนุมทั้ง 2 จุด ต่างได้สลายตัวไปเรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่ 15 กุมภาพันธ์ 2537 หลังจากได้รับทราบผลการดำเนินการดังกล่าว

6. เมื่อ 21 มกราคม-3 กุมภาพันธ์ 2538 ได้มีการชุมนุมอีกครั้งหนึ่งซึ่งการชุมนุมแต่ละครั้ง สกยอ. จะพัฒนารูปแบบให้ดีขึ้นและในที่สุดเป็นองค์กรเรียกร้องประเด็นปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรเสนอให้รัฐบาลแก้ไขแล้ว แต่ก็ไม่ได้รับการแก้ไขเป็นที่น่าพอใจ เนื่องจากเห็นว่ารัฐบาลสามารถนำไปปฏิบัติได้ แต่รัฐบาลขาดความจริงใจ ใช้ขั้นตอนของทางราชการมาเป็นเครื่องมือในการถ่วงเวลาไม่ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ข้าราชการบางหน่วยงานนำข้อมูลเท็จเสนอต่อที่ประชุม “คณะกรรมการเฉพาะกิจเพื่อติดตามเร่งรัดและแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามข้อตกลง”

สกย.อ. ได้สรุปถึงปัญหาของคณะกรรมการชุดนี้ไว้อย่างน่าสนใจ ว่า¹⁴

- 1) คณะกรรมการไม่มีอำนาจที่แท้จริงในการปฏิบัติงาน
- 2) คณะกรรมการไม่ได้รับความร่วมมือจากเจ้าหน้าที่รัฐโดยเฉพาะฝ่ายปกครอง
- 3) เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลเท็จต่อกรรมการ
- 4) คณะกรรมการ อนุกรรมการและคณะทำงานฝ่ายเกษตรกรผู้ได้รับความเดือดร้อนในปัญหาต่างๆ ถูกกีดกันมิให้มีส่วนร่วมในการพิจารณาแก้ไขปัญหา

¹⁴“มีอบเกษตรกร ‘ยกที่ 4’ เปิด ‘หมายเหตุ’ ต่อสู้อีกคำรบ ‘ไม่ยอมจำนนเพราะ...’ สยามโพสต์ (24 มกราคม 2538) : 3.

- 5) การแทรกแซงของข้าราชการฝ่ายปกครอง
- 6) การเลือกปฏิบัติและการฉ้อราษฎร์บังหลวง
- 7) การบิดเบือนข้อตกลง

ทั้งหมดนี้จึงเป็นเงื่อนไขที่ สกยอ. ใช้เป็นข้อเรียกร้องให้มีการเคลื่อนไหว โดยการเคลื่อนไหวหรือยุทธการครั้งที่ 4 ดังนี้

การเคลื่อนไหวครั้งที่ 4

การเตรียมการชุมนุม

1. สมัชชาเกษตรกรรรายย่อยภาคอีสาน (สกยอ.) เห็นว่าหลังจากที่ได้นำเสนอปัญหาต่างๆ 9 ข้อ (ข้าว มะม่วงหิมพานต์ โคเนื้อ หม่อนไหม สุกกร มันสำปะหลัง เชื้อนลาแซะ ป่าไม้-ที่ดิน และ พ.ร.บ. สภาการเกษตร) ให้รัฐบาลแก้ไขแล้ว เมื่อต้นปี 2537 แต่ปรากฏว่าไม่ได้รับการแก้ไขอย่างจริงจังเวลาได้ผ่านไปหลายเดือนได้มีปัญหาอื่นๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่อยู่ที่ทำกิน ซึ่งราษฎรขอให้ สกยอ. เป็นแกนนำในการเรียกร้องซึ่งตั้งแต่มิถุนายนปี 2537 เป็นต้นมา สกยอ. เคลื่อนไหวเพื่อการชุมนุมใหญ่มาโดยลำดับรวมทั้งจากการประชุมร่วมกันระหว่างตัวแทนฝ่ายราชการและตัวแทนจากสมัชชาเกษตรกรรรายย่อยภาคอีสาน (สกยอ.) ในนาม “คณะกรรมการเฉพาะกิจติดตามเร่งรัดและแก้ปัญหาการปฏิบัติตามข้อตกลง” เพื่อแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรเป็นครั้งที่ 3 เมื่อ 23 กรกฎาคม 2537 ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ โดยมีรองปลัดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์เป็นประธานการประชุมนั้น ผลการประชุมสรุปได้ว่าปัญหาที่ทางสมัชชาฯ ได้เรียกร้องไว้ จำนวน 9 ข้อ ยังไม่สามารถแก้ไขให้บรรลุเป้าหมายตามข้อตกลงร่วมกัน เมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2537 ที่กำหนดให้แก้ไขภายใน 6 เดือน

อย่างไรก็ตามทางสมัชชาฯ ได้กำหนดที่จะให้เวลารัฐบาลดำเนินการแก้ไขปัญหาดังกล่าวภายใน 15 วัน หากยังไม่รู้ผลทางสมัชชาฯ ได้ขู่ว่าจะลาออกจากการเป็นกรรมการทุกชุด

ขณะเดียวกัน ทางสมัชชาฯ ก็ได้เสนอขอเพิ่มปัญหาเกี่ยวกับป่าไม้-ที่ดิน และปัญหาเชื้อน จำนวน 17 ประเด็น ให้รัฐบาลแก้ไขต่อไป ดังนี้¹⁵

1) ปัญหาป่าโคกหลวง อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น ที่กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้ให้องค์การอุตสาหกรรมป่าไม้ (ออป.) เข้าพื้นที่ป่าโคกหลวงเพื่อปลูกป่ายูคาลิปตัส ทำให้ราษฎรได้รับความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ และเกิดผลกระทบทางธรรมชาติ

2) ปัญหาเอกสารสิทธิรอบป่าภูเวียงตะวันตก อำเภอสีชมพู จังหวัดขอนแก่นที่ทางราชการได้อายัด น.ส.3 ในที่ดิน 1,876 แปลง โดยไม่มีการชี้แจงเหตุผล

¹⁵ “ปัญหาอีสานยังเดือดระอุ สกย. จี้รัฐเพิ่ม 17 ประเด็น”, ผู้จัดการ (28 กรกฎาคม 2537) : 13.

- 3) ปัญหาป่าดงแม่แฝด จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ทางราชการได้ประกาศห้าม ราษฎรเข้าไปอาศัยทำกิน
- 4) ปัญหาการยกเลิก น.ส.3 ในพื้นที่ อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ และ ประกาศเป็นพื้นที่ปลูกป่าถาวร ซึ่งทับที่ทำกินของราษฎร
- 5) ปัญหาผูกเพ็ก ภูล่อมข้าว อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ทางราชการก็ยังไม่ได้ออกเอกสารสิทธิ์ให้ทั้งยังประกาศพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ปลูกป่าถาวรทับที่ทำกินของราษฎร
- 6) ปัญหาสัมปทานระเบิดหิน เขตป่าอนุรักษ์ภูผายา อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู ที่ทางจังหวัดได้ให้สัมปทานระเบิดหินแก่บริษัทเอกชน ในพื้นที่เขตป่าอนุรักษ์ภูผายา ก่อให้เกิดฝุ่นที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพของราษฎร
- 7) ปัญหาพื้นที่ปลูกป่าถาวร อำเภอสุวรรณคูหา จังหวัดหนองบัวลำภู จากการประกาศพื้นที่ปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติทับที่ทำกินของราษฎร ซึ่งราษฎรต้องการให้ยกเลิกการถางป่าสาธารณะประโยชน์ เพื่อปลูกป่าใหม่ และเร่งออกเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกินให้แก่ราษฎร
- 8) ปัญหาเอกสารสิทธิ์ป่าสงวนหนองเรือ อำเภอศรีบุญเรือง อำเภอากลาง จังหวัดหนองบัวลำภู ซึ่งราษฎรต้องการให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินทำกินให้
- 9) ปัญหาเอกสารสิทธิ์ ป่าสงวนภูผาแดง อำเภอศรีบุญเรือง จังหวัดหนองบัวลำภู /อำเภอภูกระดึง อำเภอภูผาขาว จังหวัดเลย ซึ่งราษฎรต้องการให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกินให้
- 10) ปัญหาเอกสารสิทธิ์ อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ซึ่งราษฎรต้องการให้ทางราชการเลิกการจับกุม และออกเอกสารสิทธิ์ในที่ทำกินให้
- 11) ปัญหาเอกสารสิทธิ์ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่ง ราษฎรต้องการให้ทางราชการออกโฉนดให้โดยไม่ต้องเสียค่าซื้อที่ดินของตนเอง เพราะมีหลักฐานที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าราษฎรได้อยู่อาศัยอย่างต่อเนื่องมาเกือบ 200 ปี และทางราชการเคยออกเอกสารสิทธิ์ (น.ส.3) ให้ราษฎรมาแล้ว
- 12) ปัญหาเขตรอยต่อที่ราชพัสดุกับป่าสงวนเสื่อมโทรม อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งราษฎรต้องการให้ทางราชการออกเอกสารสิทธิ์ให้กับทุกราย โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ
- 13) ปัญหาประกาศพื้นที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกิน อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งราษฎรต้องการให้ยกเลิกการประกาศพื้นที่สาธารณประโยชน์และออกเอกสารสิทธิ์ให้โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ
- 14) ปัญหาประกาศพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ที่อยู่อาศัย อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งราษฎรจึงต้องการให้ยกเลิกการประกาศพื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์และออกเอกสารสิทธิ์ให้โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ

15) ปัญหาการยกเลิก สทก. อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งราษฎรต้องการให้มีการออกเอกสารสิทธิ์ให้โดยไม่มีทางเลือกปฏิบัติ

16) ปัญหาเขื่อนสิรินธร อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งราษฎรประสบปัญหาที่ทางราชการไม่ให้สัมปทานทำไม้ ซึ่งถูกตัดและจมอยู่ในอ่างเก็บน้ำของเขื่อนและสำหรับพื้นที่บริเวณรอบเขื่อนนั้น ราษฎรต้องการให้ออกเอกสารสิทธิ์ให้โดยเร็ว

17) ปัญหาเขื่อนโป่งขุนเพชร อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งราษฎรจาก อำเภอเทพสถิต และอำเภอหนองบัวระเหว จังหวัดชัยภูมิ ได้เคยเดินทางมาร้องเรียนที่ทำเนียบรัฐบาล เมื่อ 1 สิงหาคม 2537 เกี่ยวกับปัญหาการทุจริต รวมทั้งปัญหาเงินค่าชดเชยในการสร้างเขื่อนฯ

2. สกยอ. เห็นว่า การเคลื่อนไหวเรียกร้องจะต้องได้รับความร่วมมืออย่างจริงจังจากราษฎรในทุกพื้นที่ บรรดาแกนนำ สกยอ. จึงได้ออกปลุกกระดมมวลชนเกือบทุกจังหวัดในภาคอีสาน ดังนี้

1. ให้สมัครเป็นสมาชิก สกยอ.
2. ให้เสนอปัญหาที่ได้รับความเดือดร้อน
3. ช่วยเหลือจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรในท้องถิ่น
4. ปลุกเร้าให้เตรียมพร้อมเพื่อร่วมการชุมนุม
5. เข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุมของราษฎร ในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น กรณีเขื่อนปากมูล และกรณีโรงโม่หินที่ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย เป็นต้น
6. จัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ราษฎรมีความตื่นตัวอยู่เสมอ เช่น งานพาแลง ที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งมีคนร่วมถึง 4,000 คน และการจัดประชุมสมาชิกระดับผู้นำเพื่อเตรียมพร้อมในการเคลื่อนไหว ขึ้นที่อาศรมวงศ์สนธิ จังหวัดนครนายก เมื่อเดือน พฤศจิกายน 2537 และที่ศูนย์กริต ท่งกุลาร้องไห้ จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อปลายเดือน ธันวาคม 2537
7. ประสานงานขอความร่วมมือจากองค์กรพันธมิตร ได้แก่ กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) นักศึกษา และสมาพันธ์ประชาธิปไตย เป็นต้น

แผนการชุมนุม

เมื่อราษฎรในทุกพื้นที่มีความพร้อมประกอบกับการจัดโครงสร้างองค์กรของ สกยอ. ซึ่งมี 6 เขต ครอบคลุมพื้นที่ในภาคอีสานเรียบร้อยแล้ว นายบำรุง คะโยธา เลขาธิการ สกยอ. และแกนนำระดับสูง ก็ได้วางแผนการชุมนุม ดังนี้

- (1) เข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุมของราษฎรในปัญหาปัจจุบัน ได้แก่ ปัญหาเขื่อนปากมูล และปัญหาโรงโม่หิน ที่ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
- (2) แกนนำแต่ละเขตเข้าตรวจสอบความพร้อมของราษฎรที่จะชุมนุมเรียกร้องในปัญหาที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข ได้แก่ ปัญหาเขื่อนลำแะ อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา ปัญหาที่ดิน

ราชพัสดุ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ปัญหาที่ดินองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ที่ตำบลห้วยชะยุ้ง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

(3) ให้จัดการชุมนุมในทุกพื้นที่ที่มีปัญหา และประชุมสมาชิกในพื้นที่ต่างๆ เริ่มตั้งแต่วันที่ 21 มกราคม 2538 และทยอยเดินทางมารวมตัวกันที่ จังหวัดที่เป็นที่ตั้งของเขตงานสกอ. ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดเลย และจังหวัดนครราชสีมา ให้พร้อมภายในวันที่ 24 มกราคม 2538

(4) การชุมนุมในจังหวัดที่เป็นเขตงานดังกล่าวให้พร้อมในวันที่ 24 มกราคม 2538 เพื่อรอฟังคำสั่งจากนายบำรุง คะโยธา ให้เคลื่อนขบวนเดินทางไปรวมตัวกันที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา และเตรียมขบวนต่อไปที่อำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี ก่อนที่จะตัดสินใจเดินทางเข้ามาชุมนุมเรียกร้องใน กทม. ต่อไป

ประเด็นข้อเรียกร้องที่ดำเนินการเรียกร้องในครั้งนี้ คือ

- (1) ปัญหาเดิม 9 ข้อ
- (2) ปัญหาป่าไม้และที่ดินทำกิน
- (3) หนี้สินของเกษตรกร
- (4) ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

โดยต้องการให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาเดิม 9 ข้อ ซึ่งมีแนวทางปฏิบัติอยู่แล้วให้เสร็จสิ้นโดยเร็ว สำหรับปัญหาป่าไม้และที่ดินทำกิน ตลอดจนปัญหาหนี้สินของเกษตรกร และทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมต้องการให้รัฐบาลดำเนินการดังนี้¹⁶

ปัญหาป่าไม้ และที่ดินทำกิน

1. สิทธิที่ทำกินและการปฏิรูปที่ดิน

- ให้เร่งดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์
- ให้กำหนดหลักเกณฑ์ในการปฏิรูปที่ดินเพื่อประโยชน์แก่เกษตรกรผู้ยากไร้อย่างแท้จริง
- ให้ราษฎรมีส่วนร่วมในกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์และการปฏิรูปที่ดินทุกขั้นตอน
- ให้จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอในการดำเนินการออกเอกสารสิทธิ์และการปฏิรูปที่ดิน

¹⁶“มือปิ่นข้อเสนอใหม่ ประเด็นใหญ่ให้รัฐบาลหนี้สิน”, ผู้จัดการ, (27 มกราคม 2538) : 14.

2. ให้ปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่ดิน โดยจำกัดการถือครอง ใช้ระบบการเก็บภาษีแบบก้าวหน้า ในการควบคุมการถือครองที่ดิน นอกจากนี้ขอให้รัฐบาลปฏิบัติตามกฎหมายที่ดินต่อประชาชนทุกคน โดยเคร่งครัดและเท่าเทียมกัน

3. ให้รัฐบาลกำหนดนโยบายป่าไม้ และการกำหนดพื้นที่ป่า โดยประชาชนมีส่วนร่วม ให้รัฐส่งเสริมให้เกิดกระบวนการสร้างและรักษาป่าชุมชน

ปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

1. ให้ยกเลิกหนี้สินซึ่งเกิดจากโครงการของรัฐที่ให้เกษตรกรทำการเกษตรชนิดต่าง ๆ แล้วไม่ได้ผล ประสบความขาดทุน โดยให้หลักเกณฑ์ ดังนี้

- ให้ชะลอหนี้สิน
- งดเก็บดอกเบี้ยเงินกู้เดิม
- ลดดอกเบี้ยเงินกู้เดิม
- จัดสรรงบประมาณให้เกษตรกรกู้ในอัตราดอกเบี้ยต่ำเพื่อฟื้นฟูอาชีพ

2. ให้ลดดอกเบี้ยเงินกู้จากสถาบันการเงิน

3. ให้ยกเลิกหนี้สินอันเกิดจากโครงการของรัฐที่ไม่ประสบผลสำเร็จ

4. การให้สินเชื่อ และงบประมาณในการช่วยเหลือเกษตรกรให้กระทำผ่านสหกรณ์การเกษตรที่เกษตรกรนั้นๆ เป็นสมาชิก

5. ให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาดังกล่าว ทุกเรื่อง

ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

1. เชื้อน

1.1 รัฐต้องเปิดเผยข้อมูลที่เป็นผลกระทบทั้งหมดที่เกิดขึ้นและคาดการณ์ในอนาคตด้วย

1.2 ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดว่าสมควรสร้างหรือไม่ ขอบเขตขนาด และค่าชดเชย

1.3 ถ้าเกิดกรณีพิพาท ให้จัดตั้งคณะกรรมการที่มีอำนาจในการตัดสินใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จากฝ่ายผู้เดือดร้อน ฝ่ายละเท่ากัน และให้นักวิชาการเป็นผู้ตัดสินชี้ขาด

2. การสัมปทานระเบิดหิน

2.1 ต้องเปิดเผยข้อมูลที่จะก่อผลกระทบทั้งหมด และคาดการณ์ในอนาคตด้วย

2.2 ต้องให้ชุมชนมีอำนาจในการตัดสินใจให้สัมปทานโดยตัวแทนชุมชน และสภา

ตำบล

2.3 รายได้ ควรมอบให้ชุมชนในการพัฒนาชุมชน

2.4 ควรให้อำนาจของชุมชนในการควบคุมการทำงานของโรงงาน

สถานการณ์ความเคลื่อนไหวของ สกยอ. ในการเคลื่อนไหวครั้งที่ 4 ตั้งแต่วันที่ 21 มกราคม 2538 เป็นต้นมา ได้มีความเคลื่อนไหวของ สกยอ. ในจังหวัดภาคอีสานตามที่ได้มีการวางแผนชุมนุมไว้ ดังนี้

1. จังหวัดมุกดาหาร

เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2538 เวลาประมาณ 10.00 น. สมาชิก สกยอ. จากเกือบทุกอำเภอใน จังหวัดมุกดาหาร ได้มาชุมนุมกันที่หน้าศาลากลางจังหวัด จำนวนประมาณ 600 คน นำโดย จ.ส.อ. ทวาร โล่ห์คำ เพื่อเรียกร้องในปัญหา 9 ข้อ ที่เคยเรียกร้องต่อรัฐบาลให้แก่ไขผู้ชุมนุมได้พักค้างแรม ต่อมาในวันรุ่งขึ้น (22 มกราคม 2538) เวลา 13.00 น. ได้เดินทางไปชุมนุมสมทบกับสมาชิก สกยอ. ที่จังหวัดร้อยเอ็ด แล้วจะเดินทางไปชุมนุมที่ จังหวัดนครราชสีมาต่อไป

2. จังหวัดร้อยเอ็ด

เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2538 เวลาประมาณ 10.45 น. สมาชิก จาก อำเภอเสลภูมิ และ อำเภอเมยวดี จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนประมาณ 150 คน ได้เดินทางมาที่หน้าศาลากลางจังหวัด แล้วไปรวมตัวกับสมาชิก สกยอ. จากจังหวัดยโสธร กาฬสินธุ์ มุกดาหาร มหาสารคาม อำนาจเจริญ นครพนม และสกลนคร ที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ เขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด รวมจำนวนประมาณ 3,000 คน นำโดยนายนิรมิตร สุจारी ที่ปรึกษา สกยอ. มีการจัดเวทีปราศรัยถึงปัญหาที่เรียกร้องและโจมตีรัฐบาลที่ไม่เร่งแก้ไขปัญหา

ต่อมาเวลาประมาณ 15.30 น. แกนนำ สกยอ. ได้แก่ นายคารวะ น้อยโสภาก นายเส็งทองชัย นายถ่วง สินธุเขต นายสมพงษ์ จันทราช นายประเทือง บุญไท และนายสถิตย์ ยอดอาจ ได้เข้าเจรจากับนายมานิตย์ ศิลปอาชา ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ต.อ.เสริมศักดิ์ แก้วกัญญา รองผบก.หน.ภ. จังหวัดร้อยเอ็ดและหัวหน้าส่วนราชการอื่นๆ ผลจากการเจรจาตัวแทน ผู้ชุมนุม ยืนยันที่จะเดินทางไป จังหวัดมหาสารคามเพื่อสมทบกับเกษตรกรจากเขตอื่นๆ และได้ขอรับการสนับสนุนค่าน้ำมันจาก ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดซึ่งได้มอบเงินจำนวน 4,000 บาท ให้ส่วนนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดรับว่าจะหาข่าวสารให้จำนวน 6 กระสอบตามที่ขอและ หน.ตร.ภ. จังหวัดร้อยเอ็ดรับว่าจะอำนวยความสะดวกในการชุมนุม ฝ่ายเจ้าหน้าที่ได้ขอให้ไปชุมนุมพักแรมที่สนามกีฬาากลาง จังหวัดร้อยเอ็ด รับว่าจะอำนวยความสะดวกในการชุมนุม ฝ่ายเจ้าหน้าที่ได้ขอให้ไปชุมนุมพักแรมที่สนามกีฬาากลาง จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรุ่งขึ้นวันที่ 23 มกราคม 2538 ผู้ชุมนุมได้เดินทางไป จังหวัดมหาสารคาม เพื่อเดินทางไปชุมนุมที่ จังหวัดนครราชสีมา โดยขบวนของกลุ่มเกษตรกรรายย่อย ได้เดินทางด้วยรถบัสสี่ล้อ รถบรรทุก 6 ล้อ และรถปิคอัพ

รวมแล้วประมาณ 60 คัน ไปถึงบริเวณทางเข้าอ่างเก็บน้ำคลองไผ่ เขื่อนลำตะคอง ใกล้ๆ กับสถานที่ที่เคยไปรวมตัวชุมนุมกันเมื่อคราวก่อน¹⁷

ในการนี้กลุ่มเกษตรกรที่ไปชุมนุมได้แจกแถลงการณ์ฉบับที่ 1/2538 มีข้อความว่า รัฐบาล “ชวน” ขาดความจริงใจ นอกจากนี้มีข้อความทวงสัญญา 9 ข้อ ที่รัฐบาลเคยให้ไว้

3. จังหวัดบุรีรัมย์

เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2538 เวลาประมาณ 10.00-13.00 น. สมาชิก สกยอ. เขต 6 จังหวัดบุรีรัมย์ และ จังหวัดนครราชสีมา จำนวนประมาณ 70 คน นำโดย นายวีระพล โสภากรรณการกลาง สกยอ. และนายคำตา แดนบุญจันทร์ เลขานุการ สกยอ. เขต 6 ได้จัดประชุมที่บ้านเลขที่ 270 หมู่ที่ 5 ตำบลทุ่งกระเต็น อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการประชุมสรุปได้ว่า ในวันที่ 23 มกราคม 2537 ให้สมาชิก สกยอ. เขต อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา จัดการประชุมกันขึ้นที่บริเวณเขื่อนลำแะ แล้วให้เคลื่อนขบวนไปชุมนุมกันที่หน้า สภ.ต.คลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งในวันที่ 24 มกราคม 2538 จะมีสมาชิก สกยอ. จากทั่วภาคอีสานมาชุมนุมกันและจะเปิดเวทีปราศรัย จากนั้นในวันที่ 25 มกราคม 2538 ผู้ชุมนุมทั้งหมดจะเคลื่อนขบวนไปตามถนนมิตรภาพโดยรถยนต์ และจะไปหยุดที่บริเวณสะพานทางแยกเข้าอำเภอมวกเหล็ก จังหวัดสระบุรี เพื่อตั้งเวทีปราศรัยและรอเจรจากับรัฐบาลต่อไป สมาชิก สกยอ. เขต 6 ที่ร่วมชุมนุม มีจำนวนประมาณ 2,000 คน

4. จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อวันที่ 21 มกราคม 2538 เวลาประมาณ 15.00 น. แกนนำ สกยอ. สาขา อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา นำโดย นายสวาท สุดหา กับพวก ประมาณ 15 คน ได้ประชุมหารือเกี่ยวกับการเรียกร้องขอเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของกรมราชทัณฑ์ ซึ่งรัฐบาลได้สัญญาว่าจะให้ จนบัดนี้ยังไม่ได้ดำเนินการ จึงจะมีการชุมนุมกันอีกครั้งหนึ่ง จากนั้นกลุ่มแกนนำได้สำรวจจำนวนราษฎร 4 ตำบล เพื่อร่วมสมทบกับกลุ่มเกษตรกรจากเขตอื่น ๆ เพื่อเดินทางเข้า กทม. ต่อไป แต่จากการประชุมที่โคกกระชาย อำเภอครบุรี ผลการประชุมสรุปได้ว่า จะเดินทางไปร่วมชุมนุมกับสมาชิก สกยอ. โดยในวันที่ 24 มกราคม 2538 จะรวมตัวกันที่บริเวณสามแยก ถนนโชคชัยครบุรี ระหว่าง กิโลเมตรที่ 29-30 (สามแยกทางเข้าอำเภอครบุรี) เพื่อรอการสมทบจากกลุ่มอื่นๆ ที่ไปจาก อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา และจะเคลื่อนขบวนไปร่วมกับกลุ่มอื่นๆ ที่อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา

จากนั้นกลุ่มสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานจากจังหวัดต่างๆ ของภาคอีสานได้เคลื่อนขบวนมาชุมนุมที่บริเวณที่แสดงสินค้าราชทัณฑ์ ริมถนนมิตรภาพ ใกล้ สภ.ต. คลองไผ่

¹⁷ มีอบเกษตรกรทวงสัญญา 9 ข้อ, ไทยรัฐ (25 มกราคม 2538), หน้า 1, 22.

ตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ 24 มกราคม 2538 โดยมีผู้ร่วมชุมนุมประมาณ 5,000 คนและพักค้างแรมอยู่ที่บริเวณการชุมนุมดังกล่าว โดยมีการประชุมจัด รมภ. จำนวนประมาณ 100 คน คอยระวังป้องกัน

เมื่อวันที่ 25 มกราคม 2538

ตัวแทนผู้ชุมนุมซึ่งประกอบด้วย นายบำรุง คะโยธา นายอุดม กลิ่นศรีสุข นายถาวร โล่ห์คำ, นายสวาท สุธา และนายแก้ว ศรีประดู่ ได้เข้าพบ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ที่ห้องประชุม สภ.ต.คลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา เพื่อประชุมกันโดยนายบำรุง คะโยธา ได้นำปัญหา 9 ข้อเสนอให้ที่ประชุมแก้ไขปัญหา ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ได้รับปากจะพยายามหาทางคลี่คลายปัญหาให้ได้อย่างเต็มที่ ตามขอบเขตอำนาจหน้าที่ ถ้าเกินกว่านี้ จะประสานไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เสนอต่อรัฐบาล เพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป พร้อมกับขอร้องไม่ให้มีการเคลื่อนขบวน ผู้ชุมนุมเข้า กทม. ด้วย เพราะจะทำให้เกิดปัญหามากยิ่งขึ้น¹⁸

อย่างไรก็ตามกลุ่มผู้ชุมนุมได้จัดรูปขบวนเดินเท้าจากบริเวณการชุมนุมมีเป้าหมาย กทม. ในลักษณะพักระหว่างทาง โดยในวันแรกได้มาหยุดพักค้างแรมที่บริเวณหลัก กม. ที่ 194-195 มอปลาย่าง ตำบลคลองไผ่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ห่างจากจุดเดิมประมาณ 4 กิโลเมตร

ขณะเดียวกัน นายบำรุงพร้อมตัวแทนกลุ่มผู้ชุมนุมได้เดินทางมาที่กรุงเทพฯ เพื่อเจรจากับนายประจวบ ไชยสาส์น รมว.กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และนายอำนาจ ปะติเส รมช. กระทรวงการคลัง ซึ่งทั้ง 2 ยอมรับว่าไม่มีความคืบหน้าในการดำเนินการแก้ไขปัญหาให้เกษตรกรในช่วงปีที่ผ่านมา¹⁹

เมื่อวันที่ 26 มกราคม 2538

นายบำรุง คะโยธา เลขานุการ สกยอ. ได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อ ผวจ.นครราชสีมา ให้ส่งถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย แยกเป็น 3 ประเด็นใหญ่ คือ

1. นโยบายที่ดินและป่าไม้
2. หนี้สินของเกษตรกร
3. ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม²⁰

¹⁸ มติชน, (26 มกราคม 2538) : 15.

¹⁹ “มือปืนข้อเสนอนิยม” ผู้จัดการ (27 มกราคม 2538) : 14.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

เงื่อนไขของการเจรจา

- ผู้เจรจาดำเนินการต้องเป็นนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีที่ได้รับมอบหมาย
- สถานที่เจรจาต้องเป็นที่บ้านรับรองของกรมชลประทานเขื่อนลำตะคอง ทางผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ได้รับหนังสือขอเรียกพร้อมแล้ว รับว่าจะดำเนินการให้เร็วที่สุด โดยจะเป็นผู้นัดหมายวัน เวลา ให้

เมื่อวันที่ 27 มกราคม 2538 การชุมนุมของสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกยอ.) ได้ชุมนุมอยู่ที่บริเวณลำตะคอง ระหว่างหลัก กม. ที่ 193-194 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ต่อมากลุ่มผู้ชุมนุมเริ่มตั้งขบวนเดินเท้าออกจากชุมนุม แต่ถูก เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวนประมาณ 200 คน เข้าสกัดกั้น²¹ กลุ่มผู้ชุมนุมจึงกลับไปอยู่ที่เดิม และได้ตั้งแถวตอนเรียง 4 และเคลื่อนขบวนเดินเท้า แต่ถูก เจ้าหน้าที่ตำรวจ สกัดกั้นมีการผลักดันกันระหว่างผู้ชุมนุมกับเจ้าหน้าที่ตำรวจต่อมากลุ่มผู้ชุมนุมสามารถเคลื่อนขบวนไปได้โดย เจ้าหน้าที่ตำรวจได้เปิดทางให้ จำนวนผู้ร่วมขบวนเดินเท้ามีเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 10,000 คน โดยมาจาก อำเภอป่าต้ว จังหวัดยโสธร, อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด, กิ่งอำเภอชานะ จังหวัดบุรีรัมย์ และจากอำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จนกระทั่ง ขบวนของผู้ชุมนุมได้เดินทางถึงบริเวณทุ่งนาติดกับถนนมิตรภาพปากช่อง (สายเก่า) ระหว่างหลัก กม.ที่ 180-181 บ้านหนองจาน หมู่ 6 ตำบลหนองสาหร่าย ใกล้กับ บ้านโนนป่าต้ว อำเภอหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ห่างที่ชุมนุมเดิม 12 กิโลเมตร จึงได้สร้างที่พักแรมและหุงหาอาหารรับประทาน²²

เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2538 กลุ่มผู้ชุมนุมยังคงพักแรมอยู่ที่บริเวณทุ่งนาริมถนนมิตรภาพ ปากช่อง (สายเก่า) ระหว่างหลัก กม.ที่ 180-181 ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา มีผู้ชุมนุมประมาณ 7,000 คน

- เวลา 13.20 น. นายประเวียร บุญหนัก กับพวกได้ใช้รถปิคอัพ 2 คัน ติดป้ายทะเบียนติดตั้งเครื่องกระจายเสียงออกวงประกาศขอรับการสนับสนุนสิ่งของ และเสปียงอาหารจากประชาชนในประเทศ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

- เวลา 14.25 น. นายคัมพงษ์ ภูมิภูเขียว กับพวกประมาณ 50 คน พร้อมรถยนต์ 4 คันได้ไปขอรับการสนับสนุนสิ่งของและเสปียงอาหารจากประชาชนในเขต อำเภอปากช่องฯ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม

กลุ่ม 1 ใช้รถติดเครื่องกระจายเสียงและถือป้ายขอรับการสนับสนุน

กลุ่ม 2 ถือกล่องรับบริจาคตามร้านค้าในเขตตลาด อำเภอปากช่องฯ

²¹“ชนกรีดมือเงินใคร เอามาใช้จ่าย”, ไทยรัฐ (29 มกราคม 2538) : 18.

²²เรื่องเดียวกัน, หน้า 22.

เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2538 แกนนํา สกยอ. นำโดย นายบำรุง คะโยธา กับพวกได้เดินทางเข้าพบนายกรัฐมนตรีที่บ้านพักซอยหมอเหล็ง กรุงเทพมหานคร โดยมีข้อเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีลงมาแก้ไขปัญหาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสานอย่างจริงจังและรีบด่วน และเพื่อเป็นหลักประกันว่าข้อตกลงทั้งหลายจะได้รับการปฏิบัติอย่างครบถ้วนและรวดเร็วตามสมควร จึงขอให้นายกรัฐมนตรีลงนามทำสัญญากับตัวแทน สกยอ. หากไม่สามารถทำได้กลุ่ม สกยอ. ได้ยื่นข้อเสนอ คือ ²³

- 1) ให้นายกรัฐมนตรีทำหนังสือมอบอำนาจให้ผู้แทนมาเจรจา และทำสัญญากับตัวแทน สกยอ. และแจ้งให้ กรม. รับทราบ เพื่อให้มีผลทางกฎหมายและการปฏิบัติ
- 2) สถานที่เจรจาและทำสัญญาให้ใช้บริเวณใกล้เคียงที่จะสะดวกกับกลุ่มตัวแทน สกยอ.
- 3) ให้กำหนดวันเจรจาทำสัญญา
- 4) ให้ตัวแทน สกยอ. ทำรายละเอียดข้อตกลง เพื่อเตรียมการเจรจาและทำสัญญาในประเด็นดังนี้

- ข้อเรียกร้องเดิม 9 ข้อ
- ข้อเรียกร้องใหม่

- 5) ให้มีการตั้งคณะกรรมการ 2 ระดับ โดยมีตัวแทน สกยอ. เข้าร่วม คือ
  - คณะกรรมการติดตามตรวจสอบประเมินผลการปฏิบัติข้อตกลง
  - คณะกรรมการระดับพื้นที่ เจาะกรณีและปัญหาต่างๆ
- 6) ถ้าการเจรจาไม่เป็นผล ให้ยุติการเจรจา สกยอ. จะดำเนินการเคลื่อนไหวอย่างยืนหยัดจนกว่าจะได้รับความสำเร็จ

เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2538 เวลา 00.50 น. ตัวแทน สกยอ. ได้เข้าปรึกษาหารือภายในบ้านพักนายกรัฐมนตรี มีแกนนำ 7 คน ที่เดินทางมาจากที่ชุมนุมและมี น.พ.สันต์ หัตถ์รัตน์, น.พ.เหวง โตจิราการ เข้าร่วมด้วย ฝ่ายรัฐบาลมีนายกรัฐมนตรี รมว.กระทรวงเกษตรฯ และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องจำนวนหนึ่งเข้าร่วมปรึกษาหารือ

- ผลการประชุมสรุปได้ว่านายกรัฐมนตรีมีบัญชาให้ รมว.กระทรวงเกษตรฯ เป็นประธานคณะทำงานติดตามผลการดำเนินการ กรณีข้อเรียกร้องของกลุ่มเกษตรกร นายอานวย ประดิษฐ์ รมช. กระทรวงการคลัง เป็นรองประธานฯ กรรมการประกอบด้วย พล.ต.ต.เสรี เตมียเวส และกรรมการอื่นๆ จะได้มีการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ²⁴

²³“แอ็ด คาราบาว ร่วมวงสมัชชา บำรุงพบชนวน” สยามโพสต์ (29 มกราคม 2538) :

²⁴“รัฐบาลโทษแพะ ชรก.”, สยามโพสต์ (30 มกราคม 2538) : 1.

- ผลการประชุมเจรจาหรือครั้งนี้ แกนนำมีความพอใจในระดับหนึ่ง และในวันที่ 29 มกราคม 2538 เวลา 12.00 น. นายอำนวย ปะติเส ได้เดินทางไปเป็นประธานการประชุมของกลุ่มเกษตรกรที่ อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อพิจารณาในข้อตกลงอีกครั้งหนึ่ง กลุ่มแกนนำได้เดินทางกลับไปชุมนุมเมื่อเวลา 01.00 น. ของวันที่ 29 มกราคม 2538

เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2538 นายบำรุง คะโยธา แกนนำผู้ชุมนุมได้ประกาศให้ตั้งขบวนเคลื่อนย้ายจาก อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยจะได้เดินเท้าไปตามถนนมิตรภาพเข้าไปยัง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

กลุ่มผู้ชุมนุมได้เดินทางถึงบริเวณเขาน้อย หลัก กม. ที่ 169-170 ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา และหยุดพักรับประทานอาหาร ขณะเดียวกันนายอำนวย ปะติเส รมช.กระทรวงการคลัง พร้อมด้วย น.พ.สันต์ หัตถิรัตน์, น.พ.เหวง โตจิราการ ได้เดินทางถึงโรงแรมริชมาร์อินน์ ถนนมิตรภาพ อำเภอปากช่อง เพื่อจะประชุมหารือกับกลุ่มแกนนำ สกยอ. แต่ทางโรงแรมได้แจ้งให้ทราบว่าห้องประชุมไม่ว่าง ดังนั้นจึงได้นัดประชุมใหม่ที่โรงแรมริชมาร์อินน์ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 เพื่อหารือแนวทางในการที่จะเจรจาตกลงและสรุปแนวทาง ดังนี้

1. ให้แก้ไขปัญหาทั้ง 9 ข้อ
2. แนวทางแก้ไขปัญหาใหม่ 3 ข้อ
3. ให้แต่งตั้งคณะกรรมการว่าจะมีใครบ้างที่จะมาเจรจาในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 และกำหนดบทบาทของตัวบุคคลและคณะกรรมการของทั้งสองฝ่าย

ระหว่างวันที่ 30-31 มกราคม 2538

บริเวณที่ชุมนุมหลัก กม.ที่ 169-170 ข้างโรงแรมริชมาร์อินน์ ถนนมิตรภาพ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีผู้ชุมนุมจำนวนประมาณ 7,000 คน ชุมนุมกันโดยสงบ มีการอภิปรายโดยทั่วไปไม่มีการกล่าวโจมตีฝ่ายใด มีการแสดงหมอลำ และดนตรีสลับ ผู้ชุมนุมอยู่ในลักษณะรอฟังผลการประชุมของคณะกรรมการแก้ไขปัญหาชุดใหม่ ในวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 แกนนำผู้ชุมนุมมีการกำหนดกิจกรรมเพื่อให้ผู้ชุมนุมได้ร่วม เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ได้แก่

เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2538 เวลา 21.00 น. ได้จัดให้ดูโทรทัศน์ รายการตรงประเด็นทางช่อง 9 อสมท. ซึ่งนายบำรุง คะโยธา ไปออกรายการ และในวันที่ 31 มกราคม 2538 ได้จัดให้มีการเลือกตั้ง เลขานุการ สกยอ. และคณะกรรมการ สกยอ. ชุดใหม่

เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 เวลาประมาณ 13.40 น. แกนนำ สกยอ. จำนวนประมาณ 50 คน ได้เดินทางโดยรถยนต์ปรับอากาศ ส่วนนายบำรุง คะโยธา กับแกนนำอีกส่วน

หนึ่งเดินทางโดยรถยนต์กระบะส่วนตัว ก่อนออกเดินทางได้ให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนว่าได้ยินหนังสือต่อ นายอำนาจ ปะติเส รมช. กระทรวงการคลัง 3 ข้อ คือ ²⁵

(1) การใช้ชื่อในการลงนามเอกสารทางกลุ่มจะใช้ชื่อ สกยอ. แต่รัฐบาลให้ใช้ชื่อกลุ่มเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน

(2) สถานที่ที่จะเจรจาต้องการใช้ที่ อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา เนื่องจากสมาชิกมีมาก ถ้าแกนนำเดินทางเข้ากรุงเทพฯ หหมด จะไม่มีใครดูแลทางนี้ ถ้าเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น แต่รัฐบาลไม่ยอม

(3) อำนาจหน้าที่เฉพาะอำนาจของคณะกรรมการติดตามประเมินผล และคณะกรรมการแก้ไขปัญหาดังกล่าว กลุ่มเกษตรกรต้องหาให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามแต่งตั้ง แต่ทางนายกรัฐมนตรี ไม่ตกลง รว.เกษตรและสหกรณ์ จึงได้แต่งตั้งตัวเองเป็นประธานในการเจรจา

หลังจากที่แกนนำซึ่งได้เดินทางไปประชุมที่กรุงเทพฯ ออกเดินทางแล้ว แกนนำที่ดูแลผู้ชุมนุมได้สั่งให้เตรียมเคลื่อนย้ายที่ชุมนุม

เมื่อเวลาประมาณ 15.10 น. ของวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 กลุ่มผู้ชุมนุมจำนวนประมาณ 8,000 คน ได้เคลื่อนย้ายออกจากจุดเดิม โดยเดินเท้าและมีรถขนเครื่องเสียงปิดท้ายขบวน เมื่อเดินมาได้ประมาณ 8 กิโลเมตร ถึงหลัก กม.ที่ 161-162 ได้หยุดขบวนที่บ้านบันไดม้า ตำบลหนองจาน อำเภopakช่อง จังหวัดนครราชสีมา แล้วได้หยุดพักกางเต็นท์ หุงหาอาหาร

เมื่อเวลาประมาณ 17.00 น. ถึง 18.30 น. ของวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 ที่ห้องประชุมกระทรวงเกษตรฯ ชั้น 2 ได้มีการประชุมร่วมแก้ไขปัญหาของกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน มีผู้เข้าร่วมประชุมจำนวนประมาณ 40 คน ประกอบด้วย ²⁶

- ฝ่ายรัฐมนตรี
1. นายประจวบ ไชยสาส์น รว.เกษตรฯ เป็นประธานการประชุม
  2. นายอำนาจ ปะติเส รมช.คลัง
  3. นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รมช.มหาดไทย
  4. นายจำลอง ครุฑขุนทด เลขาฯ รว.เกษตรฯ เป็นกรรมการและเลขานุการ

- ฝ่ายราชการ
1. ปลัดกระทรวงเกษตรฯ
  2. รองปลัดกระทรวงมหาดไทย
  3. รองปลัดกระทรวงพาณิชย์
  4. ผู้แทนกรมที่ดิน
  5. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตรฯ

²⁵“มีอบเคลื่อนพลกดดัน”, ผู้จัดการ (2 กุมภาพันธ์ 2538) : 16.

²⁶เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

6. ผู้แทนกรมราชทัณฑ์
7. ผู้แทนกรมธนารักษ์
8. ผู้แทนกรมชลประทาน
9. ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ชกส.)

ผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้อง

1. จังหวัดนครราชสีมา
2. จังหวัดอำนาจเจริญ
3. จังหวัดสกลนคร
4. จังหวัดยโสธร
5. จังหวัดมุกดาหาร
6. จังหวัดเลย

ฝ่าย สกยอ.

1. นายบำรุง คะโยธา
2. นายวีรพล โสภา
3. นายสวาท สุดหา
4. นายนคร ศรีวิวัฒน์
5. จ.ส.อ.ถาวร โล่ห์คำ
6. นายนิรมิตร สุจारी
7. นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์
8. นายสมยงค์ แก้วสุพรรณ

ผลการประชุม²⁷

1. นายบำรุง คะโยธา เสนอให้เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการชุดนี้เป็น “คณะกรรมการร่วมระหว่างข้าราชการ ผู้แทนราษฎร และสมาชิกเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน” ที่ประชุมเห็นชอบ

2. นายบำรุง คะโยธา เสนอให้นายกรัฐมนตรีเป็นผู้ลงนามแต่งตั้งคณะกรรมการชุดนี้ เพราะต้องการความมั่นใจ ซึ่งนายประจวบฯ ยืนยันว่าตนมีอำนาจเต็มที่ที่ได้รับมอบหมายจากนายกรัฐมนตรี ซึ่งนายบำรุงฯ ยอมรับที่จะให้นายประจวบฯ เป็นผู้ลงนามแต่งตั้งกรรมการชุดดังกล่าว

3. การประชุมพิจารณาแก้ไข เกษตรกร 9 ข้อ และปัญหาที่เสนอใหม่ 3 ข้อ นายบำรุงฯ เสนอให้มีการเจรจาในพื้นที่ เพื่อต้องการให้ผู้ชุมนุมรับรู้ถึงปัญหาต่างๆ นอกเหนือจาก

²⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้าเดียวกัน.

ตัวแทนที่เข้าร่วมประชุม โดยในที่ประชุมตกลงให้มีการประชุมดังกล่าวในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538 เวลา 13.00 น. ที่ห้องประชุม อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

เมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538

ได้มีการประชุมระหว่างคณะกรรมการแก้ไขปัญหา ซึ่งมีนายประจวบ ไชยสาส์น รมว. กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เป็นประธาน กับตัวแทน สกยอ. ที่สถาบันศูนย์ศึกษาต่อเนื่อง สิรินคร อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา โดยได้เริ่มประชุมเจรจาเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าวตามข้อเรียกร้อง

ในการประชุมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวของคณะกรรมการแก้ไขปัญหานี้ มีผู้เข้าร่วมประชุมประมาณ 40 คน ซึ่งเป็นกรรมการชุดเดิม ที่เข้าร่วมประชุมที่ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 ประกอบด้วย

ฝ่ายรัฐมนตรี	1. นายประจวบ ไชยสาส์น รมว.กระทรวงเกษตรฯ เป็นประธาน 2. นายอำนาจ ปะติเส รมช.กระทรวงการคลัง 3. นายไพโรจน์ โล่ห์สุนทร รมช.กระทรวงมหาดไทย 4. นายจำลอง ครุฑขุนทด เลขาฯ รมว.กระทรวงเกษตรฯ
ฝ่ายราชการ	1. ปลัดกระทรวงเกษตรฯ 2. รองปลัดกระทรวงมหาดไทย 3. รองปลัดกระทรวงพาณิชย์ 4. ผู้แทนกรมที่ดิน 5. ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตรฯ 6. ผู้แทนกรมราชทัณฑ์ 7. ผู้แทนกรมธนารักษ์ 8. ผู้แทนกรมชลประทาน 9. ผู้แทนธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)

ผู้ว่าราชการจังหวัดที่เกี่ยวข้อง

1. จังหวัดนครราชสีมา
2. จังหวัดอำนาจเจริญ
3. จังหวัดสกลนคร
4. จังหวัดยโสธร
5. จังหวัดมุกดาหาร
6. จังหวัดเลย

ฝ่าย สกยอ.

1. นายบำรุง	คะโยธา
2. นายวีรพล	โสภา
3. นายสวาท	สุดหา
4. นายนคร	ศรีวิวัฒน์
5. นายถาวร	โล่ห์คำ
6. นายนิรมิตร	สุจารี
7. นายสมเกียรติ	พงษ์ไพบูลย์
8. นายสมยงค์	แก้วสุพรรณ

ผลการประชุม เวลา 14.20 น. ได้เริ่มประชุมเจรจาเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา 9 ข้อ
ดังนี้

1. ปัญหาราคาข้าวตกต่ำ
2. ปัญหามะม่วงหิมพานต์
3. ปัญหาโคเนื้อ
4. ปัญหาหม่อนไหม
5. ปัญหาราคาสุกรตกต่ำ
6. ปัญหาราคามันสำปะหลัง
7. สภาการเกษตรแห่งชาติ
8. แผนปรับปรุงโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.)
9. ที่ดินและป่าไม้

จนถึงเวลา 19.30 น. ได้หยุดพักการประชุมเจรจาและเริ่มการประชุมต่อในเวลา 19.55 น. ปัญหาทั้ง 9 ข้อ ทางฝ่ายรัฐบาล และ สกยอ. ได้มีมติรับหลักการเพื่อจะดำเนินการแก้ไขต่อไป สำหรับข้อ 10 เชื้อนลาแชะ และข้อ 11 เรื่องใหม่นั้นจะประชุมต่อไปเพื่อหาข้อยุติ และลงสัตยาบันโดยกลุ่มผู้ชุมนุมให้ความสนใจเดินทางมาร่วมฟังการประชุมประมาณ 2,000 คน ส่วนที่เหลือรอรับฟังผลอยู่ที่จุดเดิม

เมื่อเวลา 19.55 น. ได้เริ่มประชุมพิจารณาปัญหาข้อ 10 และ 11 ในการพิจารณาผ่านไปด้วยดี ตัวแทนผู้ชุมนุมที่เข้าร่วมประชุมพอใจ และหลังจากนั้นได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อร่วมกันหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และกำหนดบทบาทของคณะกรรมการ ต่อจากนั้นให้แกนนำแต่ละท้องถิ่นเสนอปัญหาต่อคณะกรรมการและแบ่งปัญหาเป็นหมวดหมู่ ในสาระสำคัญแต่ละเรื่องให้สอดคล้องกัน และในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2538 ทั้ง 3 ฝ่าย จะลงนามตกลงกันโดยเลขฯ ทั้ง 2 ฝ่าย จะเป็นผู้ลงนามหลังจากนั้นจะแจ้งให้ผู้ชุมนุมทราบเลิกประชุมเวลา 02.30 น. ของวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2538

ผลการประชุมคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐการและผู้แทนเกษตรกรภาคอีสาน ครั้งที่ 2/2538

คณะกรรมการชุดดังกล่าวได้ทำการประชุมเมื่อวันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2538 ที่กระทรวง เกษตรและสหกรณ์ แต่ตัวแทนการเกษตรกรฯ ต้องการให้จัดการประชุมในพื้นที่ที่มีการชุมนุม เพื่อให้ผู้ชุมนุมได้ร่วมฟังการประชุม จึงได้จัดประชุมขึ้นที่ศูนย์การศึกษาต่อเนื่องสิรินธร ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2538 ผลการประชุมสามารถตกลงแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ โดยที่ประชุมมีมติดังนี้²⁸

1. ข้าว

ธกส. จะซื้อดอกเบี้ยค่าปรับให้เรียบร้อยภายในวันที่ 31 มีนาคม 2538

2. มะม่วงหิมพานต์

2.1 ตกลงที่จะแขวนหนี้

2.2 จะคืนเงินรายละ 2,000 บาท ที่เก็บไปแล้ว

2.3 การหักค่ามาปนกิจศพ โดย รพช.อำเภวย ปะติเส รับที่จะไปตรวจสอบข้อเท็จจริง

2.4 เพื่อป้องกันปัญหาในทางปฏิบัติให้ ธกส. ร่วมกับการส่งเสริมการเกษตรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกำหนดแผนปฏิบัติการออกไปตรวจสอบเป็นพื้นที่ไป

3. โคเนื้อ

3.1 กรมส่งเสริมสหกรณ์จะสนับสนุนการจัดตั้งสหกรณ์การเกษตรโดยรับที่จะดำเนินการจดทะเบียนสหกรณ์ให้เสร็จภายใน 1 เดือน

3.2 ทางราชการจะตั้งงบประมาณเพื่อสนับสนุนการเงินเพื่อพัฒนาอาชีพ ตามแผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตฯ หรือเงินกู้สำหรับสถาบันเกษตรกรจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.)

4. หม่อนไหม

รับทราบว่าเป็นเรื่องได้ผ่านคณะรัฐมนตรีโดยมีแนวทางแก้ไขเช่นเดียวกับมะม่วงหิมพานต์

²⁸“ปิดฉากม็อบเกษตรกร ชาติพัฒนา กำรงแห่งชัยชนะ”, สยามโพสต์, (4 กุมภาพันธ์ 2538) : 3

5. สุกร

5.1 ได้นำเสนอคณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายเศรษฐกิจ ที่จะให้สหกรณ์ผูกขาดในการจำหน่ายสุกร โดยการให้สิทธิอาชญาบัตรและปิดเขตจำหน่ายนั้น ไม่ได้รับความเห็นชอบ

5.2 รมช. อำนวย ปะติเส รับที่จะนำเรื่องนี้ไปปรึกษาหารือกับนายบำรุง คะโยธา และนายนคร ศรีวิวัฒน์ อีกครั้งหนึ่ง

6. มันสำปะหลัง

6.1 ผู้แทนเกษตรกรเห็นด้วยกับความพยายามของกระทรวงพาณิชย์ ที่จะช่วยในเรื่องลานตากมัน ซึ่งจะมีประโยชน์กว่าการกำหนดจุดขนถ่าย โดยเสนอให้ทางเกษตรกร ขอเงินกองทุนปูนซิเมนต์

6.2 ผู้แทนเกษตรกรขอให้ รมช.อำนวย ปะติเส แก้ไขปัญหาเรื่องการขอใช้ที่สาธารณประโยชน์ โดยผ่านทางกรมส่งเสริมสหกรณ์

7. สภาการเกษตรแห่งชาติ

ในหลักการผู้แทนเกษตรกรเห็นด้วยที่จะให้มีสภาการเกษตรแห่งชาติ แต่ขอให้ทางราชการจัดให้เกษตรกรในรูปสถาบันต่างๆ มีโอกาสพิจารณาร่วมกัน ซึ่งทางราชการรับที่จะดำเนินการให้ ส่วนเรื่องเวลาและสถานที่กำหนดภายหลัง

8. แผนปรับโครงสร้างและระบบการผลิตทางการเกษตร (คปร.)

8.1 ในหลักการเห็นด้วยกับแผน คปร.

8.2 เพื่อให้การดำเนินการของแผน คปร.ไม่มีปัญหาอุปสรรค สมควรดำเนินการดังนี้

- ให้ ธกส.ส่งรายชื่อลูกหนี้ที่เกิดจากโครงการมะม่วงหิมพานต์ หม่อนไหม ให้กรมส่งเสริมการเกษตรเพื่อตรวจสอบและใช้เป็นกลุ่มเป้าหมาย
- ไม่ให้ ธกส.หักเงินจาก คปร. ไปใช้หนี้อื่น
- ให้สนับสนุนด้านการเงินเพื่อเตรียมความพร้อมของเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
- ให้รวมเกษตรกรที่ตกค้างจากปี 2537 มาเข้าร่วมในปี 2538 ด้วย
- ให้หลักการเห็นชอบร่วมกันที่จะให้เกษตรกรเป็นผู้ซื้อปัจจัยการผลิต โดยกรมส่งเสริมการเกษตรเป็นผู้ดูแลในเรื่องนี้

9. ที่ดิน - ป่าไม้

9.1 ที่ดินราชพัสดุ (อ.สีคิ้ว)

(1) ไร่วัดเสร็จแล้ว

(2) ทำการพิสูจน์สิทธิ์ตามหลักเกณฑ์ในข้อตกลงและให้ทางจังหวัด

9.2 ป่าไม้

(1) ปรับโครงสร้างคณะกรรมการ 5 ฝ่าย โดยให้ตัวแทนสมัชชาเข้าร่วมในคณะกรรมการด้วย

(2) ที่ป่าไม้ 6 แห่ง ดำเนินการสำรวจให้แล้วเสร็จและเสนอรอกรมป่าไม้ภายใน 6 เดือน

10. เชื้อนลำแชะ

1. ให้ตรวจสอบหลักฐานผู้ที่ยังไม่ได้รับเงิน

2. สำหรับกลุ่มที่แยกครัวเรือนที่ไม่มีสิทธิได้รับเงินค่าชดเชย ให้กรมชลประทานประสานงาน กับจังหวัดและเกษตรกรในกลุ่มนี้ เพื่อพิจารณาเสนอการช่วยเหลือในหลายแนวทางให้คณะกรรมการร่วมพิจารณาตัดสินต่อไป

11. เรื่องใหม่

1. เรื่องที่มีลักษณะของปัญหาเหมือนข้อตกลงเดิม ให้ใช้หลักเกณฑ์ตามข้อตกลงในการพิจารณาดำเนินการ

2. เรื่องสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับการระเบิดหิน ให้ตั้งคณะทำงานเพื่อสืบสวนข้อเท็จจริงโดยรีบด่วน เมื่อได้ข้อสรุปแล้ว ให้เสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาในระหว่างพิจารณาสืบสวนข้อเท็จจริง ควรให้ระงับการดำเนินการที่ทำให้เกิดความเดือดร้อนไว้ชั่วคราวจนกว่าจะได้ข้อยุติ

ความเคลื่อนไหวในการยุติการชุมนุมวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2538

เมื่อวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2538 ระหว่างเวลา 06.00-09.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมได้จัดเก็บเตรียมหุงหาอาหารรับประทาน ทำภาระกิจส่วนตัว หลังจากนั้นได้มีแกนนำกล่าวชี้แจงกับผู้ชุมนุมว่า หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้ว ให้จัดเก็บข้าวของเพื่อเตรียมตัวรับฟังผลการเจรจา และการลงนามของคณะกรรมการทั้ง 2 ฝ่าย เมื่อเป็นที่พอใจจะเดินทางกลับภูมิลำเนา และให้ทางกลุ่มผู้ชุมนุมสำรวจรายชื่อและจำนวนของแต่ละอำเภอ จังหวัด เพื่อที่จะได้จัดสรรรถให้เดินทางกลับ

ต่อมาเวลาประมาณ 11.25 น. คณะกรรมการแก้ไขปัญหาประกอบด้วย นายประจวบ ไชยสาส์น รมว.กระทรวงเกษตรฯ เดินทางถึงบริเวณกลุ่มผู้ชุมนุม จากนั้นนายนิรมิตร สุจารี ได้อ่านรายงานผลการประชุมเจรจาระหว่างคณะกรรมการกับแกนนำ สกยอ. ให้ผู้ชุมนุมทราบ จนถึงเวลาประมาณ 12.15 น. นายประจวบฯ รมว.กระทรวงเกษตรฯ ได้ขึ้นกล่าวกับผู้ชุมนุมขอให้เดินทางกลับภูมิลำเนาโดยสวัสดิภาพและได้ลงนามในบันทึกยืนยันข้อตกลงเวลา 13.05 น.

เวลาประมาณ 13.10 น. นายประจวบฯ กับคณะเดินทางกลับ

ผู้ชุมนุมมีความพอใจในข้อตกลง ได้เริ่มทยอยกันเดินทางกลับภูมิลำเนา โดยมีบางส่วนอยู่ระหว่างรอพาหนะที่ทาง จังหวัดนครราชสีมา จัดมาให้

เวลา 19.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมได้เดินทางกลับจากบริเวณที่ชุมนุมหมดสิ้น โดยทาง จังหวัดนครราชสีมา จัดรถมารับ จำนวน 30 คัน

สรุปการเคลื่อนไหวครั้งที่ 4

ตามที่กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน (สกอ.) ได้จัดการชุมนุมเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหาดังที่เคยเรียกร้องไว้ และเพิ่มเติมข้อเรียกร้องในบางกรณี โดยได้มาชุมนุมกันที่ อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ตั้งแต่วันที่ 24 มกราคม 2538 เป็นต้นมา มีผู้ร่วมชุมนุมจำนวนประมาณ 5,000-10,000 คน ซึ่งทางราชการก็ได้พยายามหาทางเจรจา แต่ยังไม่เป็นที่พอใจ จึงได้เคลื่อนขบวนผู้ชุมนุมตามถนนมิตรภาพ และพักค้างแรมเป็นระยะ ๆ เพื่อมุ่งหน้าเข้ากรุงเทพฯ ล่าสุดได้ชุมนุมที่บริเวณหลัก กม.ที่ 161-162 บ้านทับหวาย เขาค้อได้มาริมถนนมิตรภาพ ตำบลปากช่อง อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา ต่อมารัฐบาลได้มอบหมายให้กระทรวงเกษตรฯ เร่งแก้ไขปัญหาร่วมกับกระทรวงการคลังและกระทรวงมหาดไทย ได้มีการประชุมร่วมกันของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ในช่วงระหว่างวันที่ 1-3 กุมภาพันธ์ 2538 ซึ่งผลปรากฏว่า ได้มีการตกลงแก้ปัญหาดังเป็นที่พอใจของกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยภาคอีสาน และได้สลายการชุมนุมไปในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2538 รวมระยะเวลาชุมนุมทั้งสิ้น 11 วัน

กลุ่มผู้ชุมนุมที่มาร่วมชุมนุม ประกอบด้วย

1. กลุ่มผู้เดือดร้อนจากเขื่อนลำแชะและเขื่อนมูลบน อำเภอครบุรี และ อำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา จำนวนประมาณ 800 คน
2. ราษฎร อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา ที่มีปัญหาเกี่ยวกับที่ราชพัสดุ จำนวน 150 คน
3. สกอ.เขต 6 จาก อำเภอเมือง, อำเภอปะคำ, อำเภอหนองกี่ และกิ่งอำเภอโนนสุวรรณ จังหวัดบุรีรัมย์ ประมาณ 70 คน
4. สกอ.เขต 1 จาก อำเภอเทพสถิต จังหวัดชัยภูมิ 40 คน
5. กลุ่ม สกอ. จังหวัดกาฬสินธุ์, จังหวัดมหาสารคาม, จังหวัดร้อยเอ็ด, จังหวัดมุกดาหาร, จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดยโสธร จำนวนประมาณ 2,500 คน จำแนกเป็นจังหวัดต่างๆ ดังนี้
  - จังหวัดกาฬสินธุ์ สกอ.เขต 3 จำนวนประมาณ 200 คน
  - จังหวัดมหาสารคาม สกอ.เขต 1 จำนวนประมาณ 100 คน
  - จังหวัดร้อยเอ็ด สกอ.เขต 2 จาก อำเภอเสลภูมิ , อำเภอเมยวดี จำนวนประมาณ 500 คน

- จังหวัดมุกดาหาร สกยอ. เขต 2 จาก อำเภอหนองสูง, อำเภอดอนตาล, อำเภอนิคมน้ำจืด, อำเภอคำชะอี จำนวนประมาณ 500 คน
- จังหวัดอำนาจเจริญ สกยอ. เขต 2 จาก อำเภอหัวตะพาน 60 คน, อำเภอเสนางคนิคม 200 คน รวม 260 คน
- จังหวัดยโสธร สกยอ. เขต 2 จาก อำเภอเลิงนกทา, อำเภอกุตุขุม, อำเภอป่าติ้ว จำนวนประมาณ 1,000 คน
- 6. สกยอ. เขต 5 จาก อำเภอสรินทร จังหวัดอุบลราชธานี จำนวนประมาณ 50 คน
- 7. นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง จำนวนประมาณ 30 คน
- 8. สกยอ. เขต 4 จาก อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย จำนวนประมาณ 400 คน
- 9. สกยอ. เขต 4 จาก กิ่งอำเภอขานี จังหวัดบุรีรัมย์ จำนวนประมาณ 100 คน
- 10. สกยอ. เขต 5 จากจังหวัดอุบลราชธานี จำนวนประมาณ 15 คน
- 11. สกยอ. เขต 2 จากจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวนประมาณ 20 คน
- 12. สกยอ. เขต 6 จาก อำเภอสีคิ้ว จังหวัดนครราชสีมา จำนวนประมาณ 300 คน

วัตถุประสงค์ของการชุมนุม แบ่งได้เป็น 3 ลักษณะคือ

1. ต้องการให้รัฐบาลเร่งแก้ไขปัญหาตามข้อเรียกร้องให้สำเร็จลงโดยเร็ว ไม่มากก็น้อย หรือมีหลักประกันในการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นขั้นตอนและเป็นรูปธรรม
2. สกยอ. ต้องการสร้างบทบาทให้เป็นที่ยอมรับของสังคมมากยิ่งขึ้นทั้งในหมู่เกษตรกรภายในประเทศ องค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและนอกประเทศ ซึ่งหากการชุมนุมเรียกร้องได้รับผลสำเร็จ ก็ถือเป็นผลงาน ซึ่งจะสามารถขอรับความสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ได้สะดวกยิ่งขึ้น
3. แกนนำ สกยอ. ต้องการทดสอบความพร้อมด้านต่างๆ หลังจากการจัดรูปแบบของกิจกรรม จัดหาสมาชิกมาในห้วงระยะเวลาหนึ่งเช่น ความพร้อมด้านกำลังพลที่ร่วมในการชุมนุม การส่งการไปยังเครือข่าย การติดต่อประสานงานขอความสนับสนุนจากองค์กรพันธมิตร ตลอดจนการดำเนินการตามแผนการที่วางไว้
4. การขยายแนวความคิดในการกระจายอำนาจการปกครอง โดยชี้ให้เห็นว่าการที่รัฐบาลไม่สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนต่างๆ ซึ่งมีจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากรูปแบบการปกครอง ขณะนี้ยังรวมอำนาจอยู่ในส่วนกลาง ซึ่งหากมีการกระจายอำนาจการปกครองลงไปให้ท้องถิ่นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาก็จะทำให้ปัญหาต่างๆ ยุติลงได้อย่างรวดเร็ว

การมาร่วมชุมนุมของราษฎร เป็นการชักชวนของแกนนำ สกยอ. โดยบอกกับราษฎรว่า ถ้าสมัครเป็นสมาชิก สกยอ. แล้ว จะมีสิทธิกู้ยืมเงินได้ รายละ 5,000-200,000 บาท ชำระหนี้

ภายใน 15 ปี ปลอดดอกเบีย 5 ปี ไม่ต้องมีหลักทรัพย์ค้ำประกันและถ้าจะให้ได้เงินกู้เร็ว ๆ จะต้องเข้าร่วมชุมนุมเรียกร้องต่อรัฐบาลที่ สกยอ.จะจัดขึ้น

กลุ่มราษฎรผู้ชุมนุม แยกลักษณะของผู้ชุมนุมได้ 2 ประเภท คือ

- ผู้ชุมนุมถูกชักชวนโดยเอาผลประโยชน์มาอ้าง เพื่อชี้ให้เห็นว่าถ้าเป็นสมาชิกและเข้าร่วมชุมนุมจะได้สิทธิประโยชน์มากมาย
- ผู้ที่ได้รับปัญหาความเดือดร้อนซึ่งกำลังมีปัญหายุ่ง เข้าร่วมชุมนุม เช่นการชุมนุมจะได้สิทธิประโยชน์มากมาย
- ผู้ที่ได้รับปัญหาความเดือดร้อนซึ่งกำลังมีปัญหายุ่ง เข้าร่วมชุมนุม เช่นการชุมนุมกรณีโรงไม่หิน อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย และกรณีเขื่อนปากมูล เขื่อนสิรินธร ตลอดจนปัญหาที่ดินทำกินและหนี้สินเกษตรกร

การชุมนุมของราษฎรอยู่ได้ก็อาศัยแกนนำของแต่ละกลุ่มดึงเอาไว้ให้ร่วมชุมนุม

เงินงบประมาณที่ใช้ในการชุมนุม

1. เงินจากการเก็บค่าสมาชิก สกยอ. และหักไว้ใช้เพื่อกิจกรรมของส่วนกลาง คนละ 30 บาท ซึ่งจากการออกหาสมาชิกตามพื้นที่ต่างๆ ได้จำนวนประมาณ 10,000 คน คิดเป็นเงินที่เก็บได้ 300,000 บาท

2. เก็บจากผู้ชุมนุมดังนี้

(1) ในการชุมนุมที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีผู้ชุมนุมจำนวนประมาณ 4,500 คน เก็บคนละ 5 บาท เป็นอย่างต่ำ คิดเป็นเงินรวมประมาณ 22,500 บาท

(2) ในการชุมนุมที่จังหวัดนครราชสีมา มีผู้ชุมนุมจำนวนประมาณ 7,000 คน เก็บคนละ 100 บาท คิดเป็นเงิน 700,000 บาท

รวมที่เก็บได้จากผู้ชุมนุมทั้งสิ้นประมาณ 722,500 บาท

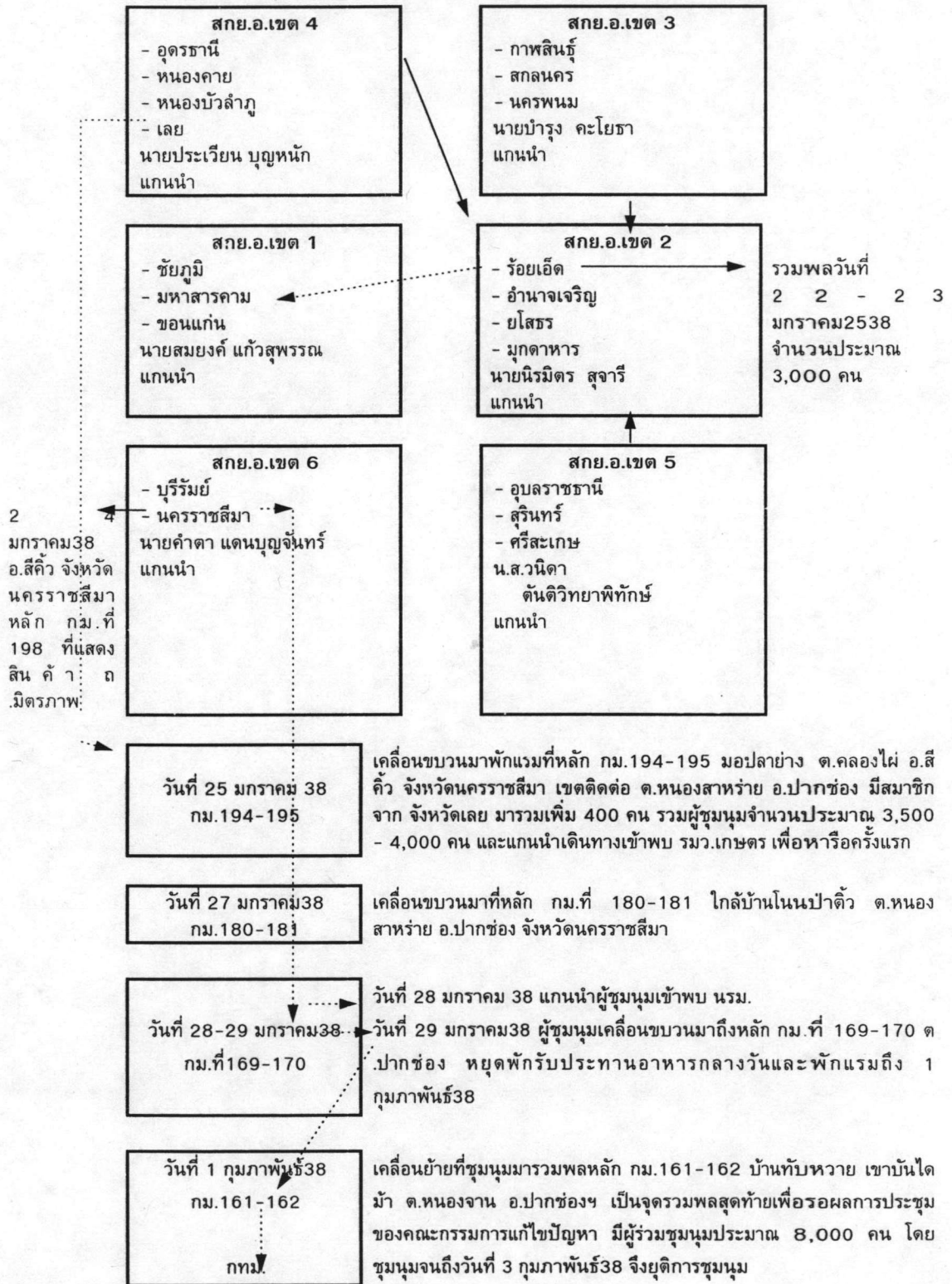
3. รายได้จากการจัดงานพาแลงอีสาน ที่จังหวัดร้อยเอ็ด เมื่อวันที่ 15 มกราคม 2538 โดยจำหน่ายบัตรเชิญ 1,500 ใบๆ ละ 100 บาท และจำหน่ายปลีกในงานอีก โดยมีผู้มาร่วมงานจำนวนประมาณ 35,000 คน มีรายได้ประมาณ 250,000 บาท

รวมเป็นเงินงบประมาณในส่วนของ สกยอ. เองที่ใช้ในการชุมนุมครั้งนี้ประมาณ 1,272,500 บาท

นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนเป็นข่าวสารแห่ง จากบุคคลภายนอกและผู้ชุมนุมนำมา ร่วมกันเองตลอดจนขอรับบริจาคจากราษฎรใกล้เคียงบริเวณที่ชุมนุม

เส้นทางารชุมนุมของ สกย.อ. ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 21 มกราคม - 3 กุมภาพันธ์ 2538

สกย.อ. ทุกเขต เริ่มเคลื่อนไหวดังแต่ 21 มกราคม 2538

กิจกรรมของสกอ.ในแต่ละเขตภายหลังการเคลื่อนไหวครั้งที่ 4

สกอ. เขต 1 (จังหวัดขอนแก่น, มหาสารคาม และชัยภูมิ) มีการเคลื่อนไหวพบปะเพื่อประชุมสมาชิก จำนวน 5 ครั้ง สาระสำคัญกล่าวถึง

(1) สรุปผลงานของเขตต่างๆ และผลการปฏิบัติตามข้อตกลง 9 ข้อ ระหว่างเกษตรกรกับทางราชการว่าดำเนินการไปแล้วเพียงใด

(2) จัดประชุมสัมมนาระหว่างตัวแทน สกอ./นักวิชาการ และ ตัวแทนภาครัฐ เพื่อชี้แจงผลการปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาของเกษตรกรตามข้อตกลงที่ทำไว้เมื่อ 2-6 กุมภาพันธ์ 2538 ที่ ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

(3) จัดประชุมสัมมนาระหว่างตัวแทน สกอ./ นักวิชาการและกลุ่มองค์กรพันธมิตรเพื่อสรุปปัญหาต่างๆ ที่เคยได้รับผลกระทบ กรณีรัฐดำเนินการแล้วแต่ไม่ได้ผล เช่น โครงการจัดสรรที่ดินทำกินเพื่อเกษตรกรผู้ยากไร้ (คจก.) เป็นต้น นอกจากนี้ยังได้กำหนดบทบาทขององค์กรชาวบ้านให้มีจิตสำนึกในการที่รัฐจะต้องช่วยเหลือเฉพาะเกษตรกรเป็นผู้หนึ่งที่เสียภาษีโดยตรงและทางอ้อม

(4) ประชุมร่วมกับเกษตรกรที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับป่าโคกหลวง อำเภอมัธยาศิรี จังหวัดขอนแก่น ซึ่งมีปัญหามานาน เนื่องจากรัฐได้ดำเนินการปลูกป่ายูคาลิปตัสและราษฎรเสียผลประโยชน์ในเรื่องทำเลเลี้ยงสัตว์และหาของป่า นอกจากนี้ยังทำให้หน้าดินเสียเมื่อฝนตก ดินไม่สามารถชะลอการไหลของน้ำได้ทำให้เกิดน้ำท่วมบ้านเรือนราษฎรได้รับความเสียหาย

สกอ. เขต 2 (จังหวัดร้อยเอ็ด, ยโสธร, อำนาจเจริญ และมุกดาหาร) มีการเคลื่อนไหวพบปะหรือประชุมสมาชิกจำนวน 18 ครั้ง สาระสำคัญกล่าวถึง

(1) ให้กำลังใจและบำรุงขวัญให้กับสมาชิกที่ได้รับบาดเจ็บ และป่วยเมื่อครั้งเดินทางไปต่อสู้เรียกร้องที่จังหวัดนครราชสีมา

(2) จัดประชุมร่วมกับเกษตรกรในการแก้ไขปัญหาที่ดินสาธารณประโยชน์ บ้านตาดคำ และบ้านตาดแคน ตำบลมุกดาหาร อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ที่ราชการประกาศที่สาธารณประโยชน์ทับที่ทำกินของราษฎร

(3) จัดหาสมาชิกเพิ่มโดยกำหนดให้ผู้สมัครรายใหม่ เสียค่าสมัครรายละ 115 บาท เป็นค่าสมาชิก 110 บาท ค่าลงทะเบียน 5 บาท

(4) แจงให้สมาชิกทราบรายได้ที่มีผู้บริจาค เมื่อครั้งชุมนุมใหญ่ที่ จังหวัดนครราชสีมา คือ

- ชาว จังหวัดนครราชสีมา บริจาคเงิน 150,000 บาท ข้าวสาร 15 กระสอบ
- ชาวจังหวัดร้อยเอ็ด บริจาคเงิน 150,000 บาท ข้าวสาร 7 กระสอบ
- ชาวจังหวัดมุกดาหาร บริจาคเงิน 7,000 บาท ข้าวสาร 5 กระสอบ

- หลวงพ่อคุณ วัดบ้านไร่ บริจาคข้าวสารจำนวน 60 กระสอบป๋วย และเหรียญจำนวน 15,000 เหรียญ

(5) ร่วมประชุมกับ เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรเพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรและลดพื้นที่การเกษตรให้เหมาะสมกับภาวะปัจจุบัน

(6) คัดเลือกตัวแทนระดับ จังหวัด อำเภอ ตำบล หมู่บ้าน ในเขตพื้นที่จังหวัด ยโสธร เพื่อประสานงานและให้องค์กรเกิดความมั่นคงแข็งแกร่งในการที่จะต่อสู้แต่ละปัญหาในอนาคต

(7) แจ้งประวัติความเป็นมาในการจัดตั้งและการดำเนินการของ สกยอ.

สกยอ. เขต 3 (จังหวัดกาฬสินธุ์, สกลนคร และนครพนม) มีการเคลื่อนไหวและพบปะหรือประชุมสมาชิกจำนวน 6 ครั้ง สารสำคัญเป็นการเปิดหลักสูตรอบรมกฎหมายเบื้องต้นให้กับราษฎรที่สำนักสงฆ์ถ้ำพระ บ้านหนองโสน ตำบลนาม่อง อำเภอกุตุบาก จังหวัด สกลนคร โดยมีนายทองใบ ทองเปาด์ และคณะเป็นวิทยากรผู้บรรยาย

สกยอ. เขต 4 (จังหวัดอุดรธานี หนองคาย หนองบัวลำภู และเลย) มีการเคลื่อนไหวพบปะหรือประชุมสมาชิก จำนวน 6 ครั้ง สารสำคัญกล่าวถึง

(1) ชี้แจงนโยบายของ สกยอ. ขอให้สมาชิกรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์การเกษตร และระดมอาสาสมัครเพิ่มเติมให้มากที่สุด

(2) ชี้แจงความเป็นมาของโครงการปรับโครงสร้างและระบบการผลิต (คปร.) และความเกี่ยวข้องระหว่าง คปร. กับ สกยอ.

(3) ขอให้สมาชิกใหม่เสียค่าบำรุง สกยอ.รายละ 350 บาท เพื่อให้มีเงินทุนในการเคลื่อนไหว

(4) รวบรวมพลังมวลชนที่ได้รับความเดือดร้อนในกรณีต่างๆ เตรียมพร้อมที่จะเคลื่อนไหวในการเดินทางเข้า กรุงเทพมหานคร ร่วมสมทบกับกลุ่มองค์กรพันธมิตรที่กำลังเคลื่อนไหวกดดันรัฐบาลให้รับผิดชอบกรณี สปก.4-01

(5) กรณีโขง ซี มูล ที่ยังหาข้อยุติไม่ได้เกี่ยวกับเงินทดแทนค่าเวนคืนตามโครงการ หากรัฐไม่ดำเนินการแก้ไขโดยรีบด่วนก็จะทำการเคลื่อนไหวชุมนุมประท้วงภายในเดือน เมษายน 2538

สกยอ.เขต 5 (จังหวัดอุบลราชธานี, ศรีสะเกษ และสุรินทร์) มีการเคลื่อนไหวพบปะหรือประชุมสมาชิก จำนวน 2 ครั้ง สารสำคัญเป็นการประชุมร่วมระหว่าง เจ้าหน้าที่ของรัฐ และเจ้าหน้าที่ ธกส. เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร นอกจากนี้ยังได้แต่งตั้งคณะทำงานแต่ละกลุ่มปัญหา เช่น ข้าว, มะม่วงหิมพานต์, โคน้ำ, หม่อนไหม, สุกร และมันสำปะหลัง เป็นต้น โดยจะใช้โครงสร้างและระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) ในการแก้ไขปัญหาควบคู่ไปด้วย

สกยอ.เขต 6 (จังหวัดบุรีรัมย์ และนครราชสีมา) มีการเคลื่อนไหวบปะหาหรือประชุมสมาชิกจำนวน 8 ครั้ง สารระสำคัญกล่าวถึง

(1) คัดเลือกตัวแทนร่วมโครงการปรับโครงสร้าง และระบบการผลิตการเกษตร (คปร.) และเป็นคณะกรรมการร่วม ธกส. ในการที่จะดำเนินการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

(2) เรียกร้องให้สมาชิกแสดงพลังอีกครั้งในระหว่างวันที่ 15-21 สิงหาคม 2538 หรือประมาณเดือนกันยายน 2538 ที่ศูนย์กริด ม.7 บ้านโพนโพธิ์ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจะมีการประชุมใหญ่และมีสมาชิกจาก 14 ประเทศ มาร่วมประชุมด้วย

(3) เรียกร้องให้รัฐดำเนินการแก้ไขปัญหา กรณีทางราชการประกาศที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ทับที่ดินทำกินของราษฎรในเขตพื้นที่ อำเภอหนองกี่ จังหวัดบุรีรัมย์

(4) แจ้งให้สมาชิกทราบ กรณีเงินบำรุงของ สกยอ. เขต 6 ที่ใช้ไปหมดแล้วและให้เก็บสมาชิกใหม่รายละ 110 บาท เพื่อนำเงินไปใช้จ่าย คือ

- ส่งสำนักงานใหญ่ สกยอ. 40 บาท
- เก็บไว้ที่ สกยอ. เขต 6 40 บาท
- ให้กรรมการพื้นที่เก็บไว้ใช้จ่าย 30 บาท

(5) แจ้งให้ทราบกรณีการเคลื่อนไหวบของ ร.ต.ฉลาด วรฉัตร และขอให้สนับสนุนและให้กำลังใจเป็นหลัก เพราะถือว่าเป็นสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่จะกระทำได้

(6) ให้กำลังใจและเคลื่อนไหวบร่วมกับ สกยอ. เขต 4 กรณีโรงโม่หินที่จังหวัดเลย

(7) เตรียมพร้อมที่จะเคลื่อนไหวบเรื่องที่ดินทำกิน ซึ่งมีประมาณ 50 พื้นที่ ภายหลังการอภิปรายไม่ไว้วางใจรัฐบาล

(8) ให้กรรมการ สกยอ.ของแต่ละจังหวัดยื่นหนังสือเรียกร้องให้ ผู้ว่าราชการจังหวัดปิดประกาศรายชื่อผู้มีสิทธิได้รับเอกสารสิทธิ สปก.4-01 ภายใน 30 เมษายน 2538 และให้เพิกถอนผู้ไม่มีสิทธิภายใน 31 พฤษภาคม 2538

หลังจากนั้น 60 วัน ให้ประกาศทางสาธารณะว่าจะให้ผู้ใดที่มีคุณสมบัติครบถ้วน โดยให้ตั้งคณะกรรมการร่วม 3 ฝ่าย คือ ข้าราชการ, ชาวบ้าน และนักวิชาการหรือนักกฎหมาย เป็นผู้พิจารณาตัดสินว่าเกษตรกรรายใดจะได้รับสิทธิหากไม่ดำเนินการดังกล่าวก็จะเคลื่อนไหวบกดดันรัฐบาลต่อไป

สรุป

การศึกษาในบทนี้ จะเป็นการกล่าวถึงการรวมตัวจัดตั้งกลุ่มที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันในการปกป้องผลประโยชน์ของเกษตรกรรายย่อยในภาคอีสาน รวมทั้งกล่าวถึงการเคลื่อนไหวบครั้งสำคัญๆ ในแต่ละครั้งที่ผ่านมา ในลักษณะเป็นการกล่าวถึงข้อเท็จจริงหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เพื่อให้เห็นภาพการดำเนินกิจกรรมที่ส่งผลกระทบทางการเมืองในด้านการตัดสินใจเกี่ยวกับ

นโยบายของรัฐบาล ด้วยวิธีการใช้พลังมวลชนจำนวนมาก เคลื่อนไหวรวมตัวประท้วงใน 3 รูปแบบด้วยกัน คือ การเดินทางไกลอย่างช้าๆ เพื่อเดินทางจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มาสู่ กรุงเทพมหานคร หรือการทยอยกันรวมตัวตามพื้นที่จังหวัดต่างๆ ก่อนจะมารวมตัวกันที่จังหวัด นครราชสีมา และการใช้พื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งเป็นศูนย์กลาง เช่น บริเวณเขื่อนลำตะคอง จังหวัด นครราชสีมา เป็นที่ชุมนุมระยะยาว จนกระทั่งการเคลื่อนไหวทุกครั้งประสบผลสำเร็จด้วยดี ข้อเรียกร้องทุกข้อได้ถูกนำมาประชุมเจรจาแก้ไขปัญหาเพื่อหาข้อยุติได้เสมอ

จากการศึกษา พบว่า การเคลื่อนไหวครั้งสำคัญ คือ ครั้งที่ 2 , 3 และ 4 กลุ่มพลังจะ ค่อยๆ เพิ่มขึ้นตามจำนวนปัญหาและข้อสำคัญคือ การเล็งเห็นว่าการเข้าร่วมจะได้รับผล ตอบแทนจากการเข้าร่วมการเคลื่อนไหวทุกครั้ง และเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ระหว่าง เหล่าสมาชิกกับผู้นำกลุ่ม เช่นเดียวกัน เพราะผู้นำกลุ่มก็ต้องการสร้างบทบาทให้เป็นที่ยอมรับ ของสังคม ทั้งในหมู่เกษตรกรภายในประเทศ องค์กรเอกชนทั้งภายในและภายนอกประเทศ หาก การเคลื่อนไหวประสบผลสำเร็จ ก็จะเป็นผลงานในการขอรับความสนับสนุนจากองค์กรต่างๆ ได้ สะดวกยิ่งขึ้น.